

๘

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ

โครงการวิจัยเรื่อง
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการ
กองทุนเพื่อการพัฒนา :

ครั้งที่ 1-3

โดย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีนาคม 2544

สัญญาเลขที่ RDG4/0027/2543

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ

โครงการวิจัยเรื่อง
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการ
กองทุนเพื่อการพัฒนา

ครั้งที่ 1-3

โดย

วันที่	28 ก.ค. 2546
เลขทะเบียน	00223
เลขเรื่องหนังสือ	13

002

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ชั้น 14 อาคาร เอส เอ็ม เวิลด์
เลขที่ 979/17-21 ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน
• เขตปทุมธานี กรุงเทพฯ 10400
โทร. 298-0455 โทรสาร 298-0476
Home page : <http://www.trf.or.th>
E-mail : trf-info@trf.or.th

สรุป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1

วันที่ 19 กรกฎาคม 2543

เวลา 08.00-16.00 น.

สรุป
การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 1

โครงการวิจัย
ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา

วันที่ 19 กรกฎาคม 2543

เวลา 08.00-16.00 น.

ณ ห้องประชุมชั้น 4 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย ระบบและกลไกเพื่อบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา
ครั้งที่ 1 วันพุธที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 เวลา 08.30 – 15.30 น.
ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กำหนดการ

19 กรกฎาคม 2543

08.30 – 09.15 น. ลงทะเบียน

09.15 – 09.30 น. เกริ่นนำ และชี้แจงวัตถุประสงค์

09.30 – 10.00 น. ภาพรวมของ 5 องค์การ

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

10.00 – 10.15 น. พักร

10.15 – 12.00 น. มุมมองผู้บริหารกองทุน : โอกาสและอุปสรรคขององค์กร

- ☐ ผู้แทนสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
- ☐ ผู้แทนสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยฯ
- ☐ ผู้แทนสำนักพัฒนาชุมชนเมือง
- ☐ ผู้แทนกองทุนสิ่งแวดล้อม
- ☐ ผู้แทนกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม

อภิปราย / แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ดำเนินรายการโดย... ผศ.ดร.ฉวีวรรณ สายบัว

12.00 – 13.00 น. พักร และรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 – 14.30 น. ประสานการณ์นักวิจัยในการเก็บข้อมูล และ
แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

โดย... คณะนักวิจัย

14.30 – 14.45 น. พักร

14.45 – 15.30 น. ข้อดีและข้อเสียของรูปแบบการบริหารกองทุน

ดำเนินรายการโดย... ผศ.บัณฑิต อ่อนดำ

สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ช่วงเช้า 09.00 – 12.00 น.

09.15 – 09.30 น. เกริ่นนำ

รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

โครงการวิจัยระบบและกลไกเพื่อบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา เป็นโครงการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ให้งบสนับสนุน โดยเลือกศึกษาองค์กรทุน 5 องค์กร เพื่อเจาะลึกเป็นพิเศษว่ามีคุณสมบัติอย่างไร มีวิธีการบริหารเงินกองทุน เพื่อบริหารงานพัฒนาอย่างไร ซึ่งหน่วยงานภาครัฐก็ให้ความสนใจ เพราะฉะนั้นงานนี้เกิดจากความพยายามและความร่วมมือกับองค์กรทุน 5 องค์กร ได้แก่

1. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Institute :LDI)
2. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (Catholic Council of Thailand for Development : CCTD)
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (Urban Community Development Office :UCDO)
4. สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม (The Office of Environmental Fund)
5. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Social Fund Office)

โครงการนี้กำหนดให้นักวิจัย 5 คนทำการศึกษาในแต่ละองค์กร และประสานงานกับตัวแทนองค์กร เพื่อขอข้อมูลและขอความร่วมมือในด้านต่างๆ ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีลักษณะคล้ายๆกับทำร่วมกันกับแต่ละองค์กร เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ไม่ใช่เป็นการประเมินองค์กร แต่จะเป็นการศึกษาหารูปแบบที่ดี

งานวิจัยนี้มีลักษณะเป็นภาคีความร่วมมือเพื่อการวิจัย นักวิจัยทั้ง 5 คนมาจากต่างองค์กรกัน โดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้บริหารโครงการ การที่นักวิจัยทั้ง 5 คน ประสานงานเพื่อเก็บข้อมูลร่วมกับแต่ละองค์กรโดยถือว่าองค์กรที่ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของคณะวิจัยด้วย

09.30 – 10.00 น. สรุปภาพรวม 5 องค์กร

รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์

องค์กรทั้ง 5 อาจแบ่งตามวิธีการบริหารทุนได้เป็นประเภทใหญ่ๆคือ

1. องค์กรที่ทำหน้าที่บริหารทุนอย่างเดียว ได้แก่ กองทุนสิ่งแวดล้อม และกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม
2. องค์กรที่ทำงานพัฒนาและสนับสนุนทุนด้วย ได้แก่ สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
3. องค์กรที่มีลักษณะผสมทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง

เมื่อศึกษาทั้ง 5 องค์กรพบว่า ปรัชญาและแนวคิดในการจัดตั้งองค์กรมีความสำคัญในการ กำหนด วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงานขององค์กรเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ปรัชญา แนวคิดขององค์กร จึงมีอิทธิพลในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วย

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอตารางเปรียบเทียบของ 5 องค์กร ดังปรากฏในตารางสรุปภาพรวม โดยนำเสนอ ประเด็นที่ 1 – 6 คือ

- 1) ปรัชญาและแนวคิดขององค์กร
- 2) วิสัยทัศน์
- 3) แหล่งที่มาและเงินทุน
- 4) วัตถุประสงค์
- 5) กลุ่มเป้าหมาย
- 6) แนวทางการดำเนินงาน

10.00 – 12.00 น.

มุมมองผู้บริหารกองทุน : โอกาสและอุปสรรคขององค์กร

นำเสนอเพิ่มเติมโดยผู้แทนองค์กร พร้อมทั้งมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวาง ได้ข้อสรุป ตามประเด็นดังนี้ (ได้สรุปเพิ่มไว้ในตาราง ข้อ 7 – 8)

ประวัติความเป็นมา : ปรัชญาและแนวคิดขององค์กร

LDI สืบเนื่องจากรัฐบาลแคนาดาร่วมกับรัฐบาลไทย ได้จัดตั้งและทดลอง ระบบการช่วยเหลือของ รัฐบาลแคนาดา ต่อการพัฒนาชนบทในรูป กองทุนพัฒนาท้องถิ่นในรูป กองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย – แคนาดา (LDAP) ในช่วงปี พ.ศ. 2528 – 2532 จำนวน 5 ล้านเหรียญแคนาดา โดยมีคณะกรรมการร่วมรับผิดชอบ 3 ฝ่าย คือรัฐบาลแคนาดา รัฐบาลไทย และผู้ทรงคุณวุฒิของไทย ต่อมาได้มีการขยายบทบาทของกองทุนเป็นนิติ บุคคล ชื่อ มูลนิธิสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) มีฐานะเป็นองค์กรเอกชน

CCTD สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ประกาศจัดตั้งขึ้นให้ทำงานพัฒนาสังคมใน พ.ศ.2516 และได้จัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาขึ้นภายในแต่ละสังฆมณฑลในปี พ.ศ. 2518 เพื่อเป็นหน่วยงานที่ทำ หน้าที่ดำเนินงานด้านพัฒนาสังคม โดยมีปรัชญาการก่อตั้ง เพื่อสร้างสังคมมนุษย์ที่รักกัน โดยยึดหลักศาสนา โดยถือคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

พรม เดิมการเคหะแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง มีแนวคิดว่าคุณคนซึ่งเป็นผู้ที่มีรายได้น้อยไม่สามารถมีที่อยู่อาศัยและเข้าสู่กลไกตลาดได้ ดังนั้น น่าจะมีโครงการขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาความยากจน เพื่อให้คนจนในเมืองมีรายได้พอที่จะซื้อที่อยู่อาศัยในกลไก ตลาด ซึ่งเป็นแนวคิดสอดคล้องกับสภาพพัฒนาฯ ในขณะที่เดียวความเคลื่อนไหวของคนจนในเมือง (ชุมชนแออัด) ที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาการถูกไล่ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นการรวมทั้ง 2 แนวคิดเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นกองทุนพัฒนาชุมชนเมืองขึ้น ในปี พ.ศ. 2535

กองทุนสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติส่วนใหญ่นอกภาครัฐดำเนินงาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานะทางสังคมที่ประชาชนเริ่มมีการตื่นตัวที่จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมมากขึ้น ในฐานะที่เป็นผู้รับผลจากการพัฒนาโดยตรง ระยะต่อมารัฐบาลได้จัดตั้ง กองทุน ขึ้นหลายกองทุน และให้มีคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากนักวิชาการ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาจัดสรรกองทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งกองทุนสิ่งแวดล้อม ได้ตั้งขึ้นภายใต้ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535

SIF จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี 2540 ได้เป็นตัวกระตุ้นให้ปัญหาสังคมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น และยังส่งผลกระทบต่อการจัดลำดับความสำคัญ ในการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ โดยหันความสนใจมาเน้นบทบาทของชนบทในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ จะต้องมีการพัฒนาวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ใหม่ในการพัฒนาชนบท พร้อมกับวางรากฐานเพื่อให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสมบูรณ์ การก่อตั้งกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังได้ตอบรับวิสัยทัศน์ของธนาคารโลก จึงตั้งคณะทำงานขึ้นมาจัดทำโครงการกู้เงินจากธนาคารโลก โดยมีฐานคิดจากวิกฤตครั้งนี้ นำจะใช้ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนทั้งหลายที่มีการรวมตัวกันอยู่แล้ว ให้เป็นโอกาสและเป็นตัวตั้งในการเริ่มต้น การจัดตั้งและการจัดสรรทุนควรสอดคล้องกับความคิดฐานล่าง และต้องหากลไกใหม่ในการจัดสรรทุน เพื่อให้เป็นกองทุนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน ซึ่งจะเป็นการฟื้นฟูและพัฒนาทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมให้มีเพิ่มมากขึ้น

วิสัยทัศน์ขององค์กร

LDI กรอบและทิศทางการทำงานเน้นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม (Holistic dimension) โดยเชื่อว่าความเข้มแข็ง ความอ่อนแอ ความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ในการพัฒนาชนบทนั้น ต้องพิจารณาโครงการต่างๆเป็นองค์รวม ตามยุทธศาสตร์ของแต่ละภูมิภาค

CCTD ยึดมั่นคำสอนด้านสังคม ของศาสนาจักรสากล ที่ให้ถือคนเป็นศูนย์กลาง และมีความเชื่อต่อความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสูงสุด(ของแต่ละศาสนา) – คน – ธรรมชาติ การให้ความช่วยเหลือต้องคำนึงถึงผู้รับความช่วยเหลือจะต้องค่อยๆหลุดจากการพึ่งพา แล้วช่วยตัวเองได้

พชม. ด้านการบริหารองค์กร เป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการที่เปิดเผย โปร่งใส มีความรับผิดชอบ ที่ตรวจสอบได้ มีส่วนร่วมและความเป็นภาคี มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเป็นองค์กรเรียนรู้ ส่วนด้านพัฒนา สมาชิกชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพัฒนา บุคคลและองค์กรภายนอกเป็นเพียงผู้เกื้อหนุนให้ชุมชนพัฒนาขึ้น

กองทุน สวล. ได้มีการหารือกันภายในว่ากองทุนมีแต่เงินออก ถ้าหากเป็นเช่นนั้นอีกไม่นานจะต้องหาเงินเพิ่ม ไม่ว่าจะเป็นการกู้หรือจากงบประมาณแผ่นดิน ดังนั้นจะหาอย่างไรให้เงินที่มีอยู่อย่างจำกัดใช้ไปโดยไม่หมด ต้องมีระบบหมุนเวียน

SIF รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังได้ตอบรับวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชนบทของธนาคารโลกโดยเชื่อว่าความยั่งยืนและเสมอภาคในการพัฒนาชนบทของประเทศไทย จำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนสำคัญหลายประการที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญที่สุดได้แก่การสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น

แหล่งที่มาและเงินทุน

LDI ได้รับการสนับสนุนจาก CIDA เป็นงบประมาณ 151.8 ล้านบาท และได้รับงบประมาณจากแหล่งทุนในประเทศและต่างประเทศ เช่นมูลนิธิฟอร์ด กองทุนแคนาดาCAGIN หรือจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มูลนิธิพัฒนาไท ฯลฯ จำนวนประมาณ 100 ล้านบาท (2534-2543)

CCCTD ทำโครงการเสนอขอทุนจากองค์กรทุนต่างประเทศที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายของคริสตจักรคาทอลิกสากล เช่น MISEREOR, CEBEMO , APHD , CORDAID เป็นต้น ซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย โดยองค์กรทุนเหล่านี้เน้นการมีส่วนร่วมสมทบจากท้องถิ่น ทั้งที่เป็นเงิน แรงงาน การให้บริการใช้สถานที่ ฯลฯ การสมทบอาจมาจากศูนย์สังคมพัฒนา หรือสังฆมณฑล หรือประชาชนที่ดำเนินกิจกรรมในสัดส่วนอย่างน้อย 80 : 20 แต่ละศูนย์จะมีงบประมาณที่แตกต่างกัน คือประมาณปีละ 1-3 ล้านบาท ถึง 6-7 ล้านบาท ขึ้นกับแผนงานที่แต่ละศูนย์เสนอขอทุนไป ระยะแรกของการขอทุนเป็นรายปี ภายหลังปรับเป็นแผน 3 ปี ต่อครั้ง โดยองค์กรทุนจะโอนเงินให้เป็นงวดหลังจากได้รับรายงานผลการปฏิบัติงานและรายงานการเงิน

ส่วนกองทุนอีกระดับหนึ่งที่อยู่ในประเทศไทยคือ กองทุนระดับหมู่บ้าน ที่ศูนย์สังคมพัฒนาเข้าไปส่งเสริมให้มีการจัดตั้งขึ้นหลายรูปแบบ เช่นกองทุนข้าว กองทุนปุ๋ย กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

พชม. เป็นงบประมาณแผ่นดิน 1,250 ล้านบาท เดิมรัฐบาลให้เป็นเงินกู้ยืมที่ไม่มีดอกเบี้ยและให้ส่งคืนเมื่อครบ10ปี ต่อมามติ ครม.ยกเลิก และให้เป็นเงินอุดหนุนทั่วไปจากรัฐ และกฎหมายได้ให้อำนาจไว้ในการกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงิน แต่ในความเป็นจริงไม่สามารถทำได้ เพราะไม่ได้เป็นนิติบุคคล เป็นเพียงโครงการพิเศษในการเคหะแห่งชาติ

กองทุน สวล. มาจากงบประมาณแผ่นดินซึ่งรัฐบาลตัดให้เป็นครั้งคราว จากเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน มีเงินเข้ากองทุน ซึ่งรวมทั้งดอกเบี้ยประมาณ 7,000 ล้านบาท

SIF รัฐบาลได้ขอกู้จากธนาคารโลก และกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจหันทะเลแห่งประเทศไทย ญี่ปุ่น และได้รับเงินช่วยเหลือให้เปล่ากับเงินบาทสมทบอีกจำนวนหนึ่ง รวมทั้งสิ้น 482 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลตั้งให้เป็นงบประมาณ โครงการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project) แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 แนวทางคือ 1) ให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ วงเงิน13,284 ล้านบาท และ2)ให้ธนาคารออมสินเป็นหน่วยงานรับผิดชอบจัดการและบริหาร 150 ล้านดอลลาร์ฯ แยกเป็น 2กองทุน คือ 1)กองทุนพัฒนาเมืองในภูมิภาค 30 ล้านดอลลาร์ฯและ 2) กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund)จำนวน 120 ล้านดอลลาร์ฯหรือประมาณ 4,800 ล้านบาท

วัตถุประสงค์

LDI เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน โดยผ่านกลไก NGOs ในระดับภูมิภาค

1. เพื่อเสริมสร้างประชาคมระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อส่งเสริมศักยภาพและสนับสนุนความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น
2. เป็นศูนย์ข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชนและการพัฒนาชนบท
3. เผยแพร่ทางเลือกการพัฒนา ผลักดันนโยบายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน

CCTD

1. พัฒนาค้นคว้าทุกมิติคือทั้งทางด้านศาสนา เศรษฐกิจ จิตใจ วัฒนธรรมสังคม และการเมือง
2. ส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้ตระหนักถึงศักยภาพของตนในการร่วมแก้ปัญหาในชุมชนโดยรู้จักการประสานประโยชน์ทรัพยากรภายในกับภายนอกชุมชน
3. ร่วมมือกับกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา

พชม. เพื่อสนับสนุนชาวชุมชนแออัดและผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ผ่านกระบวนการอบรมทรัพยากรและสินเชื่อให้มีความสามารถในการเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงของรายได้ มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและมั่นคง มีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

กองทุน สวล. เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหามลพิษทางน้ำ อากาศ ของเสียขยะของเสียอันตราย โดยสนับสนุนผ่านการดำเนินงานส่วนราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน

SIF พัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

1. เพื่อฟื้นฟูสังคมฐานล่าง ด้วยกระบวนการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
2. เสริมสร้างขีดความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว
3. สนับสนุนระบบเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง
4. สนับสนุนความร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชน
5. สนับสนุนให้เกิดประชาสังคมและธรรมรัฐในระยะยาว โดยการร่วมมือแบบพหุภาคี
6. สนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคม

กลุ่มเป้าหมาย

LDI ให้การสนับสนุน NGOs และองค์กรชาวบ้านในระดับรากหญ้า โดยผ่าน กป.อพช.ภาคต่างๆ ทั้ง 4 ภาคคือภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้

CCTD ประชาชนที่ยากจนและด้อยโอกาสทั้งในเมืองและชนบท ภายในเขตสังฆมณฑลทั้ง 10 แห่ง

พชม. คนจนในเมืองทั่วประเทศ กลุ่มเป้าหมายเดิมคือชุมชนแออัดเป็นหลัก ระยะต่อมาไม่ได้เน้นเพียงแต่การให้บริการกับระดับล่างสุด แต่มองพื้นฐานการเป็นชุมชนด้วย ในต่างจังหวัดหลายแห่งไม่ได้เป็นชุมชนแออัด แต่มีความพร้อมในการรวมกลุ่มเป็นองค์กร ชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงเทพฯ การขยายพื้นที่ไปต่างจังหวัด เนื่องจากตามหัวเมืองใหญ่เกิดชุมชนแออัดเพิ่มขึ้น

กองทุน สวล. หน่วยงานราชการ / หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ / หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น / ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานธุรกิจเอกชน / องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

SIF กลุ่มเป้าหมายของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ประกอบด้วย 4 กลุ่ม

1. องค์กรชุมชนที่เป็นและไม่เป็นนิติบุคคล ที่มีการรวมตัวและมีกิจกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. เครือข่ายองค์กรชุมชนที่รวมกันตามพื้นที่ หรือตามกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน

3. องค์การปกครองท้องถิ่น ที่ร่วมมือกับองค์กรชุมชนในพื้นที่
4. สถาบันในชุมชนที่มีกิจกรรมพัฒนาชุมชนร่วมกับท้องถิ่น

แนวทางการดำเนินงาน

LDI การดำเนินงานของสถาบันฯได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานไปตามสถานการณ์ และปัญหาของชุมชน เป็น 3 ช่วงคือ ระยะที่ 1 ปี พ.ศ. 2534 – 2537 การดำเนินงานโดยมีการตัดสินใจเรื่อง การอนุมัติเงินทุนของ CIDA ที่ส่วนกลาง ระยะที่ 2 ปี พ.ศ. 2537 – 2541 การดำเนินงานผ่าน กป.อพช.ภาค ต่างๆ การพิจารณาโครงการต้องผ่าน Project Review Committee (PRC) และต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ภาค ระยะที่ 3 ปี พ.ศ. 2541 – 2543 เป็นช่วงที่จบโครงการจาก CIDA สถาบันต้องหางบประมาณเอง

CCTD ใช้หลักทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา สคทพ.กระจายอำนาจการขอ ทุนและบริหารทุนไปยังศูนย์สังฆมณฑล ส่งเสริมการทำงานจากล่างขึ้นบน ใช้โครงการเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ ให้กลุ่มกู้ยืมเงินจากศูนย์อัตราดอกเบี้ยต่ำสมทบกับทุนในชุมชน ให้การศึกษาและอบรมด้านจิตใจเพื่อสร้างผู้นำ ระดับต่างๆให้สืบทอดงานพัฒนาในระยะยาว และใช้หลักการเครดิตยูเนียนเป็นพื้นฐานการส่งเสริมการออม ทรัพย์และการสร้างกองทุนชุมชนในรูปแบบต่างๆ

พทช. แบ่งตามภารกิจหลักขององค์กร ได้เป็น 2 แนวคือ

- 1) ด้านพัฒนา ส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ และพึ่งตนเองในการพัฒนา ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายองค์กรด้านการเงิน และพัฒนาขบวนการชุมชนเมืองทุกระดับ ส่งเสริมสนับสนุนการทำงานร่วมกันแบบพหุภาคี ส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อให้มีอาชีพ รายได้ รวมถึงการมีงานทำที่มั่นคง
- 2) ด้านสินเชื่อ เดิมให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ 3 ประเภท คือ 1) สินเชื่อหมุนเวียน 2) สินเชื่อพัฒนาอาชีพ 3) สินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย (เป็นโครงการและไม่เป็นโครงการ) ผ่านกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ของคนจนในเมือง เพื่อนำไปบริการสมาชิกและให้เพิ่มอัตราดอกเบี้ยอีกจำนวนหนึ่งตามที่กลุ่มกำหนดเพื่อเป็นรายได้ขององค์กรนั้นๆ ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงการสินเชื่อให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น หลายประเภทตามสภาพปัญหาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ

รูปแบบวิธีการทำงาน จะมีเจ้าหน้าที่ทำงานรับผิดชอบในพื้นที่เองส่วนหนึ่ง และมีโครงการความร่วมมือให้บุคคล องค์กรพัฒนาเอกชน หรือองค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ

กองทุน สวล. มีระบบการบริหารจัดการงบประมาณค่อนข้างรัดกุม มีกฎหมายรองรับและยังได้กำหนดวิธีการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ ระบบการจัดการเงินทุน โดยมีคณะกรรมการ 2 ชุด คือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นคณะกรรมการชุดใหญ่ที่กำหนดแนวนโยบาย และคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่พิจารณาถ่วงดุลและตัดสินใจต่อการให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานผู้ขอรับการสนับสนุน

SIE การดำเนินงานในระยะแรกมีลักษณะรวมศูนย์ การประเมินและอนุมัติโครงการ ดำเนินงานโดยสำนักงานกองทุนฯส่วนกลาง จึงทำให้จำนวนโครงการที่ได้รับการอุดหนุนมีจำนวนน้อย จนกระทั่งกลางปี 2542 ได้มีการกระจายอำนาจมากขึ้น ปัจจุบัน มีขั้นตอนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน คือ 1) ชุมชนจัดทำโครงการตามแบบเสนอโครงการ ส่งที่ธนาคารออมสินหรือสำนักงานกองทุน 2) ลงทะเบียนเอกสารรวบรวมไว้ที่ธนาคาร

ออมสินสาขาจังหวัด ส่งไปยังคณะกรรมการจังหวัด 3) คณะทำงานจังหวัดที่มาจากหลายสาขาอาชีพ จะทำหน้าที่กลั่นกรองและประเมินโครงการ จากเอกสาร 4) ประเมินโครงการระดับพื้นที่ โดยเจ้าหน้าที่กองทุนและตัวแทนคณะกรรมการจังหวัด 5) โครงการที่ผ่านการประเมินพื้นที่ เสนอต่อคณะกรรมการภาคเพื่อพิจารณาให้การสนับสนุนก่อนที่จะนำเสนอคณะกรรมการบริหารกองทุนให้ความเห็นชอบ 6) โครงการที่คณะกรรมการกองทุนเห็นชอบ จะมีการเซ็นสัญญาพร้อม ระหว่างกองทุน – องค์กรท้องถิ่น - และผู้ดำเนินโครงการ

การเปลี่ยนแปลง

LDI มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหาร และแนวทางการทำงาน แต่ในขณะเดียวกันเป้าหมายการสร้างเสริมเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังไม่เปลี่ยนแปลง

CCTD เปลี่ยนจากระบบการรวมศูนย์ที่ส่วนกลางกระจายอำนาจไปให้แต่ละสังคมนทลบริหารเอง อย่างอิสระรวมทั้งระบบงบประมาณ

พชม. มีการประเมินผลและปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารเป็นระยะเพื่อให้ทันสถานการณ์ปัญหาของชุมชน และมีการเปลี่ยนแปลงระบบสินเชื่อให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น ปัจจุบันกำลังจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารองค์กรไปสู่รูปแบบใหม่เป็นองค์กรมหาชน คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

กองทุน สวล. ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับของทางราชการและข้อกฎหมาย

SIF เปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหาร จากเดิมอยู่ที่ส่วนกลางในระยะแรก ได้กระจายอำนาจการพิจารณาอนุมัติภาค และต่อมาได้เพิ่มเมนู 5 เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ยากไร้

กลไกการบริหารและข้อจำกัด

LDI กระบวนการสร้างความเข้มแข็งผ่านเครือข่ายของ NGOs และองค์กรชุมชน มีระบบ PRC ระดับภาคที่จะกลั่นกรองโครงการ และกิจกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์

ข้อจำกัด การเปลี่ยนแปลงบุคลากรและผู้บริหารบ่อยๆ ทำให้งานไม่ต่อเนื่อง ผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ทำงานประจำ ให้เวลากับงานน้อย ทิศทางของสถาบันไม่ชัดเจน

CCTD ระยะแรกจะมีการรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง โดยสำนักงานเลขาธิการจะเป็นผู้ประสานงานในการหาทุน ต่อมามีการกระจายอำนาจไปยังสังคมนทลต่างๆในการทำโครงการเสนอไปยังองค์กรทุนเครือข่ายคาทอลิกในต่างประเทศ แต่อยู่ภายใต้กรอบนโยบายเดียวกัน

ข้อจำกัด การพึ่งพาทุนจากต่างประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ในขณะที่ทุนในท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็ง

พชม. กำกับดูแลโดยคณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมือง มีผู้ว่าการเคหะแห่งชาติเป็นประธาน กรรมการปัจจุบัน (2542) ประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐ 4คน ผู้แทนชุมชนแออัด 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 4 คน (ด้านการเงิน , ด้านชุมชนแออัด , ด้านอาชีพ และธุรกิจชุมชน และด้านสหกรณ์) โดยมีกรรมการผู้จัดการสำนักงานเป็นกรรมการและเลขานุการ ในการอนุมัติสินเชื่อแต่ละประเภทจะมีคณะกรรมการพิจารณาสินเชื่อมีอำนาจพิจารณาตามวงเงินที่กำหนดไว้

ข้อจำกัด ด้านสินเชื่อยังไม่กระจายสู่ชุมชนอย่างกว้างขวาง เนื่องจากองค์กรการเงินของชุมชนเกิดขึ้นไม่นานยังไม่มีประสบการณ์ที่จะบริหารสินเชื่อในวงเงินสูง ส่วนการบริหารกองทุนจะแตกต่างจากสถาบันการ

เงินโดยทั่วไป รายได้จากการให้สินเชื่อใช้ในการบริหารองค์กร และทำงานพัฒนาด้วยจึงเป็นการยากที่จะให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายทั้งหมด

กองทุน สวล. มีระบบการบริหารงบประมาณค่อนข้างจะรัดกุมเพราะมีกรรมการ 2 ชุดด้วยกันคือ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการซึ่งจะทำหน้าที่กลั่นกรองเรื่อง ช่วยพิจารณาและแก้ไขโครงการ

ข้อจำกัด งบประมาณของกองทุนมีมากหากเทียบกับกองทุนอื่น แต่ที่ผ่านมาได้สนับสนุนแบบให้เปล่าค่อนข้างมาก ถ้าบริหารให้มีประสิทธิภาพกองทุนจะสูงขึ้นและมีความยั่งยืน ที่ผ่านมาสสนับสนุน NGOs ที่จดทะเบียนกับกระทรวงเท่านั้น

SIF ในระยะแรกการประเมินและอนุมัติโครงการจะอยู่ที่คณะกรรมการบริหารโครงการเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการวิเคราะห์และอนุมัติโครงการ ส่งผลให้โครงการที่ได้รับการอุดหนุนมีน้อย ต่อมาได้กระจายอำนาจไปยังคณะทำงานระดับจังหวัดในการกลั่นกรอง และระดับภาคพิจารณาอนุมัติ

ข้อจำกัด กองทุนมีระยะเวลาจำกัดเพียง 40 เดือน

ช่วงบ่าย

13.00 – 15.30 น.

นักวิจัยได้นำเสนอประสบการณ์ในการทำงานวิจัย รวมทั้งปัญหาอุปสรรค ข้อดีและข้อเสียของรูปแบบการบริหารกองทุน ตลอดจนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในองค์กรทั้ง 5 และได้ปรึกษาถึงแนวทางการทำงานในอนาคตต่อไป

สรุปภาพรวม 5 องค์การ

	องค์กรพัฒนา และ สนับสนุนทุน		องค์กรพัฒนาที่มีกองทุน	กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม	
	มูลนิธิ / สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เพื่อการพัฒนา		กองทุนสิ่งแวดล้อมไทย	
1) ประวัติความเป็นมา : ปรัชญาการก่อตั้ง	ปรับจากโครงการ LDAP ซึ่งเป็นโครงการสนับสนุนองค์กรที่ทำงานพัฒนาในพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลแคนาดา (2520/2534)	ก่อตั้งโดยสภาสังคมราชดาทอลิคแห่งประเทศไทยเพื่อทำงานพัฒนาสังคมด้านศาสนาและวัฒนธรรม (2499/2516)	ก่อตั้งโดยคณะอนุกรรมการที่อยู่อาศัยของ สศช. เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองผ่านกระบวนการสินเชื่อ (2535)	ก่อตั้งภายใต้ พรบ.สิ่งแวดล้อม 2535 ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยมีกองทุนสนับสนุนการดำเนินงาน (2535)	ให้เงินกู้จากธนาคารโลก สร้างทุนทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาผลกระทบทางสังคมจากวิกฤตเศรษฐกิจ (2540)
2) วิสัยทัศน์	ความยั่งยืนของชุมชน และ ประชาสังคม	พัฒนาสังคมโดยยึดหลักศาสนาซึ่งเป็นพลังแท้ พัฒนาคอนโดครูปทุกด้าน ทำให้สมบูรณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สังคมและการเมือง	สมาชิกชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลัก ในการพัฒนา บุคคลและองค์กร ภายนอกเพียงเกื้อหนุนให้ชุมชนพัฒนาดีขึ้น	การบริหารกองทุน ให้หมุนเวียนกลับ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งแวดล้อม	สร้างความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานที่ยั่งยืน จะช่วยนำประเทศให้พ้นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ
3) แหล่งที่มาและจำนวนเงินทุน	รัฐบาลแคนาดา 150 ล้านบาท อื่นๆ 90 ล้านบาท	เสนอขอความสนับสนุนจากกองทุนในต่างประเทศ	งบประมาณแผ่นดิน 1,250 ล้านบาท	งบประมาณแผ่นดิน 6,250 ล้านบาท	เงินกู้จากธนาคารโลก US\$ 120 ล้าน หรือ 4,800 ล้านบาท
4) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย	สร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน	ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง	สนับสนุนผู้รายได้น้อยในเขตเมืองผ่านกระบวนการออมทรัพย์ และสินเชื่อ ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น	ส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	พัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
5) กลุ่มเป้าหมาย	องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนระดับรากหญ้า	ประชาชนที่ยากจนและขาดโอกาส ในเขตพื้นที่ปฏิบัติงาน ของ สหประชาชาติ 10 แห่ง	คนจนเมืองทั่วประเทศ	- หน่วยราชการ / ภาคธุรกิจเอกชน / หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น / องค์การพัฒนากลุ่ม	องค์กรชุมชนท้องถิ่น / องค์กรเครือข่ายตามพื้นที่ / องค์กรเครือข่ายตามประเด็นปัญหา

	องค์กรพัฒนา และ สถาบันทุน		องค์กรพัฒนาที่มีกองทุน		กอง ก งบ ทุน	กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม
	มูลนิธิ /สถาบัน ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เมื่อการพัฒนา	สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง	กองทุนสิ่งแวดล้อมไทย		
6) แนวทางการดำเนินงาน	1.ให้เงินทุน 2.พัฒนากลไกภาค 3.ส่งเสริมธุรกิจชุมชน 4.ศึกษาวิจัยเผยแพร่ข้อมูล	1.ทำงานพัฒนาสังคมโดยใช้แนวทางศาสนาและวัฒนธรรม 2.ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเรียนรู้และสร้างกองทุนชุมชน 3.สร้างผู้นำและเครือข่ายผู้นำ 4.ร่วมมือกับกลุ่มองค์กรชุมชนทุกกลุ่ม 5.กระจายอำนาจจากการตัดสินใจ และการดำเนินงานสู่หน่วยงานพัฒนาในท้องถิ่น	1.ด้านพัฒนา สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์/องค์กรชุมชนและเครือข่าย รวมทั้งกลุ่มอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม และที่อยู่อาศัย 2.ให้สินเชื่อสนับสนุนผ่านองค์กรชุมชน	1.ให้กู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ยต่ำเพื่อการส่งเสริมและรักษาสีสิ่งแวดล้อม 2.ให้ทุนอุดหนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงฯ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	1.ให้ทุนสนับสนุนองค์กรชุมชน 2.สร้างกระบวนการและกลไกให้ประชาชนระดับต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกองทุน 3.ใช้แนวทางการบริหารแบบกระจายอำนาจเพื่อสร้างกระบวนการประชาสังคม	
7)การเปลี่ยนแปลง	LDดำเนินงานได้ 7 ปี มีการเปลี่ยนผู้บริหาร และปรับแนวทางการทำงาน แต่เป้าหมายหลักเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนยังคงอยู่	ปรับการทำงานจากความร่วมมือสู่การกระจายการบริหาร ให้ 10 จังหวัดขยายอย่างชัดเจน	มีการปรับเปลี่ยนการทำงานเมื่อได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอกเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการสนับสนุนกับแหล่งทุน แต่แนวทางหลักยังเป็นเรื่องการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ผ่านกลไกสินเชื่อ	ไม่มีการเปลี่ยนแปลง	การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ขณะดำเนินงานในช่วง 1 ปีแรกใน 2 ประการ 1. กระจายอำนาจจากการพิจารณาสนับสนุนสู่ภาค 2. เพิ่ม เมฆรุ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ยากไร้อย่างเร่งด่วน	
8) กลไกการบริหาร และข้อจำกัด	PRCเป็นผู้พิจารณาโครงการ แต่ต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ถูกต้องกำหนดจากทุกฝ่าย PRCประกอบด้วย NGO/PO/นักวิชาการ/นักธุรกิจ/ข้าราชการ เปลี่ยนบุคคลากรบ่อย/ งานไม่	ช่วงแรกเน้นเครดิตยูเนียน พอได้หันสำนักเลขาเป็นแม่ข่ายให้แต่ละศูนย์ ปัจจุบันกระจายอำนาจให้อิสระแต่ละศูนย์และสำรวจกลุ่มเป้าหมายเขียนแผนงานเสนอขอทุนต่างประเทศเอง แต่ภายใต้กรอบค่างานที่สอดคล้องกัน ซึ่งเงินทุนจะหมดลงในปี 2543 นี้ อาจจะกระทบการทำงาน	กรรมการบริหารดูแลเงินนโยบาย แผนงาน งบประมาณ มีคณะกรรมการการเงินเพื่อพิจารณาเงินกู้ยืม ทำงานพัฒนาเองด้วยและให้เงินสนับสนุนบุคคล/องค์กร ในโครงการความร่วมมือ	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กำกับด้านนโยบาย คณะกรรมการกองทุนพิจารณาและตัดสินใจสนับสนุนโครงการที่เสนอมา ตั้งปี 18 ไม่มีทุน ตั้งตามพรบ.ปี35 เพื่อให้ทุนมาสนับสนุน ทุนNGOจัดระเบียบกับกระทรวง	กรรมการอนุมัติช่วงแรกอยู่ส่วนกลาง 4 เดือนต่อมาปรับโครงสร้างกระจายอำนาจมากขึ้น กก.จังหวัดเรียก PC หน้าสำนักงาน กก.ภาคเรียก RC พิจารณาอนุมัติระดับอนุมัติโครงการคือ EC	

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย “ระบบและกลไกเพื่อบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา”

1.	คุณฉลอง	ดิษฐ์	สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
2.	คุณสุเทพ	กิจแต่ง	ศูนย์สังคมพัฒนา จันทบุรี
3.	คุณสมชาย	โพธิ์ศรี	ศูนย์สังคมพัฒนา จันทบุรี
4.	คุณจตุรนต์	สุขสวัสดิ์	ศูนย์สังคมพัฒนา จันทบุรี
5.	คุณพัชรินทร์	หลวงจอก	ศูนย์สังคมพัฒนา ราชบุรี
6.	คุณมานพ	ผิวเกลี้ยง	ศูนย์สังคมพัฒนา กรุงเทพฯ
7.	คุณอรพรรณ	อารมณ	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งประเทศไทย
8.	คุณพรพนทิพย์	เพชรมา	สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง
9.	คุณนาถฤดี	นาครวจา	นักวิจัย
10.	คุณจตุรงค์	บุญรัตนสุนทร	นักวิจัย
11.	คุณสังคม	คุณคณากรสกุล	นักวิจัย
12.	คุณเบญจมาศ	ศิริภัทร	นักวิจัย
13.	คุณประภาส	แสนสิงห์	นักวิจัย
14.	คุณสิริรินทร์	คาสง	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
15.	คุณจันทิมา	ไทโรงาม	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
16.	คุณนิตยา	กัทลีระพันธุ์	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
17.	รศ.ดร.อมรา	พงศาพิชญ์	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
18.	ผศ.ดร.ฉวีวรรณ	สายบัว	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19.	ผศ.บัณฑิต	ช่อนดำ	สภาพัฒนาวัฒนธรรมแห่งชาติ

สรุป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2

วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2543

เวลา 08.30 – 16.00น.

สรุป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2

โครงการวิจัย

ระบบและกลไกการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา

วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2543

เวลา 08.30 – 16.00น.

ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัยระบบและกลไกการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา
23 ตุลาคม 2543 เวลา 9.00-16.00 น.
ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา พงศาพิชญ์	หัวหน้าโครงการ
2. ผศ.บัณฑิต อ่อนดำ	นักวิชาการ ที่ปรึกษาโครงการ
3. ดร. อุทัย ดุลยเกษม	นักวิชาการ ที่ปรึกษาโครงการ
4. ดร. สีลาภรณ์ บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
6. คุณเบญจมาศ ศิริภัทร	นักวิจัย
7. คุณนาถฤดี นาครวจา	นักวิจัย
8. คุณประภาส แสนสิงห์	นักวิจัย
9. คุณสังคม คุณคณากรสกุล	นักวิจัย
10. คุณจตุรงค์ บุญรัตนสุนทร	นักวิจัย
11. บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ	สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
12. คุณมานพ บัวเกลี้ยง	ศูนย์สังคมพัฒนากรุงเทพฯ
13. คุณอรจิตต์ บำรุงสกุลสวัสดิ์	สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม
14. คุณสมภาพ พร้อมพ้อชื่นบุญ	มูลนิธิชุมชนเมือง
15. คุณพรรณทิพย์ เพชรมาก	สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง
16. คุณมณฑา อัจฉริยกุล	โครงการแก้ปัญหาด้านการเงิน พชม.
17. คุณสุรพล มุละดา	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
18. คุณอังคณา ใจเลี้ยง	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. คุณกนกรัตน์ กิตติวิวัฒน์	สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เริ่มประชุมเวลา 9.00 น. โดยมีประเด็นดังนี้

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับมอบหมายจาก สกว. ให้ทำการวิจัยเรื่องระบบและกลไกการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา โดยทาง สกว. ได้เลือกองค์กรให้ทุน 5 องค์กรที่มีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบลักษณะของกองทุน โครงสร้างการบริหารจัดการ รวมทั้งเปรียบเทียบจุดแข็ง จุดอ่อน ของแต่ละกองทุนเพื่อเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การคิดร่วมกันถึงรูปแบบการจัดการกองทุนที่ดี เข้าถึงประชาชนและได้ประโยชน์สูงสุด

ระยะเวลาดำเนินโครงการ : ใช้เวลา 9 เดือน แบ่งขั้นตอนการทำงานออกเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 : นักวิจัยแต่ละคนเก็บข้อมูล องค์การที่ตนรับผิดชอบ จากเอกสาร สัมภาษณ์ และ ประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกัน

ช่วงที่ 2 : นักวิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เน้นวิธีการ Focus Group ศึกษากิจกรรมในพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้บริหารกองทุน ผู้รับประโยชน์ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 เพื่อนำข้อมูลที่ได้จาก รอบที่ 1 และรอบที่ 2 มานำเสนอ วิธีการนำเสนอข้อมูลให้กรอบตามข้อกำหนดโครงการ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เน้นที่โครงสร้าง วิธีการจัดการบริหารเพื่อดูข้อเด่น ข้อด้อย

ช่วงที่ 3 : วิเคราะห์ข้อเด่น ข้อด้อยขององค์กรต่างๆ และนำเสนอรูปแบบองค์กรที่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมสำหรับกองทุนเพื่อการพัฒนา

นักวิจัยประกอบด้วย :

1. คุณเบญจมาศ ศิริภัทร นักวิจัยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
2. คุณนาถฤดี นาครวจา นักวิจัยสภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
3. คุณประภาส แสนสิงห์ นักวิจัยสำนักพัฒนาชุมชนเมือง
4. คุณสังคม คุณคณากรสกุล นักวิจัยกองทุนสิ่งแวดล้อม
5. คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร นักวิจัยกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม

2. การนำเสนอข้อมูลกองทุน

นักวิจัยแต่ละคนนำเสนอข้อมูลกองทุนโดยย่อ ดังนี้

2.1 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

โดย เบญจมาศ ศิริภัทร

ความเป็นมา

ระหว่างปี 2520-2523 องค์กรพัฒนาเอกชนรวมตัวครั้งแรกที่ภาคกลาง ในรูปโครงการบูรณะ ชนบท ซึ่ง ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นผู้ก่อตั้ง ต่อมาจึงมีองค์กรขนาดเล็กเกิดขึ้นมาก ส่วนใหญ่เป็นองค์กร ไม่ได้จดทะเบียนและไม่มีทุน ในปี 2527 CIDA ตั้งโครงการ Local Development Assistance Project (LDAP) ที่สถานทูตแคนาดาเพื่อช่วยเหลือองค์กรพัฒนาขนาดเล็ก

LDAP (2527-2532) มีสำนักงานที่สถานทูตแคนาดาในกรุงเทพฯ กรรมการพิจารณาโครงการ ประกอบด้วย ผู้แทนกรมวิเทศสหการ (ตัวแทนรัฐบาลไทย) ผู้แทน CIDA นักวิชาการ นักพัฒนาจาก องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้แทนองค์กรชุมชน ปัญหาคือการดำเนินงานอยู่ในลักษณะรวมศูนย์ การ พิจารณาช้า การติดตามและช่วยเหลือมีจำกัด ในระยะเวลา 5 ปี สนับสนุนประมาณ 50 โครงการ

หลังจากนั้นจึงได้จัดตั้งมูลนิธิตั้งสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Foundation Institute) ระหว่างปี 2534-2537 กรรมการพิจารณาจากผู้แทนนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และนักธุรกิจ เพื่อให้มีมุมมองกว้างขึ้น

แหล่งทุนก่อตั้งได้จาก 2 แหล่ง คือ

1. จาก CIDA 151 ล้านบาท
2. จากแหล่งทุนอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศ 108 ล้านบาท

การมีกรรมการอยู่ที่ส่วนกลางทำให้ไม่ทราบปัญหาของพื้นที่ พิจารณาล่าช้า จึงปรับโครงสร้างให้เกิดการกระจายอำนาจไปสู่ภูมิภาค โดยมีกรรมการระดับภูมิภาคต่างๆ (Principle Regional Committee ; PRC)

วิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของกองทุน/มูลนิธิฯ

มุ่งพัฒนาให้เกิดผลกระทบในระดับชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถพึ่งตนเองได้ ให้เกิดผลทั้งในแนวราบและแนวดิ่ง โดยมียุทธศาสตร์การทำงานช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชนท้องถิ่น ผ่านองค์กรพัฒนาทั่วประเทศ วัตถุประสงค์คือ

1. พัฒนาศักยภาพผู้นำ เพื่อการพึ่งตนเอง
2. สนับสนุนการประสานความร่วมมือ พหุภาคีในโครงการต่างๆ
3. สนับสนุนการเรียนรู้ ถ่ายทอด สืบเคราะห์บทเรียน
4. เผยแพร่ แลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อการพัฒนา

กิจกรรมการดำเนินงาน 3 ช่วงหลัก

1. ช่วงบริหารกองทุนแบบรวมอำนาจ
 - ช่วยเหลือให้ทุนแก่โครงการต่างๆ แบบให้เปล่า และกู้ยืม
 - วิจัยโดยนักวิชาการ
 - งานวิชาการและเครือข่ายพัฒนาองค์กรเอกชน
 - ให้งบประมาณสนับสนุน กป.อพช. ทั้ง 4 ภาค
2. ช่วงการบริหารกองทุนแบบกระจายอำนาจ
 - ให้เงินสนับสนุนโครงการ เปลี่ยนการพิจารณาโครงการจากส่วนกลางเป็น PRC ของแต่ละภาค
 - การวิจัยโดยมีโจทย์วิจัยมาจากพื้นที่
 - รวบรวมข้อมูล จัดพิมพ์เอกสาร และหนังสือ
 - ผลักดันนโยบายเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง
3. ช่วงการบริหารกองทุนตามโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ
 - เมื่อหมดเงินจาก CIDA ได้มีการเขียนโครงการสนับสนุนจากแหล่งทุนต่างๆ โดยต้องดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการและแหล่งทุน

โครงสร้างขององค์กร มี 3 ระดับ

1. กรรมการชุดต่างๆ ประกอบด้วย
 - กรรมการบริหารโครงการ
 - กรรมการอำนวยการ
 - กรรมการบริหารสถาบัน
 - กรรมการมูลนิธิ

2. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่
3. ภาควิชาความร่วมมือในพื้นที่ เช่น กป.อพช.ภาค องค์การชุมชน นักวิชาการ ที่ปรึกษา อาสาสมัคร ฯลฯ

ลักษณะการสนับสนุน

1. การสนับสนุนเงินให้เปล่ากับโครงการขนาดเล็ก พิจารณาจากส่วนกลาง และกป.อพช.ภาค
2. การวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไข
3. ให้เงินกู้กับโครงการธุรกิจชุมชนโดยนำเงินไปฝากไว้ที่ ธกส.เพื่อให้กับกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ต่อมาให้การสนับสนุนผ่านเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และบริษัทร่วมทุน
4. กิจกรรมโครงการผลักดันการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐ

กลุ่มเป้าหมาย

องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนขนาดเล็ก

ขั้นตอนการเสนอโครงการและการอนุมัติ

กลุ่มเป้าหมายพัฒนาโครงการเสนอคณะกรรมการของภาค ผ่านผู้ประสานงานภาคสู่คณะกรรมการพิจารณาในระดับภาค และคณะกรรมการพิจารณาส่วนกลางเพื่ออนุมัติและเซ็นสัญญา

การพิจารณาโดยคณะกรรมการในแต่ละภาคจะใช้กรอบเดียวกันคือ

1. โครงการต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ภาค
2. คณะกรรมการภาคประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ นักธุรกิจ และบางแห่งระบุไว้เป็นข้าราชการ
3. การติดตามผล ของแต่ละภาคประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน หรือผู้นำชุมชน
4. การกำหนดงบประมาณของแต่ละภาคตามยุทธศาสตร์
5. การกระจายทุนของแต่ละภาค ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

กลไกของคณะกรรมการภาคจะไม่ใช้ กป.อพช. ของทุกภาคเสมอไปแต่ละภาคจะมีแนวการทำงาน จำนวนบุคลากรและงบประมาณแตกต่างกันไป

2.2 สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

โดย นาถฤดี นาครวจา

ความเป็นมา

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (สคทพ.) จัดตั้งขึ้นโดยสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยในปี พ.ศ.2516 และในปี พ.ศ.2518 ได้มีประกาศจัดตั้ง “ศูนย์สังคมพัฒนา” (ศูนย์

สังคมพัฒนาหนึ่งแห่งรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด) ขึ้นภายในเขตสงฆณฑล 10 เขตทั่วประเทศ โดยมีสภาคาทอลิกฯ เป็นผู้กำหนดนโยบายและชี้แนะแนวทางการดำเนินงาน

แหล่งทุน สภาคาทอลิกฯ ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากองค์กรทุนที่เป็นสมาชิกของพระศาสนจักรสากล ซึ่งจัดตั้งขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อระดมทุนไปช่วยเหลือประเทศที่ได้รับผลกระทบจากสงครามและคนยากจนทั่วโลก สำหรับในประเทศไทย สภาคาทอลิกฯ มีสำนักงานส่วนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับแหล่งทุนต่างๆ แทนศูนย์สังคมพัฒนาทุกแห่ง โดยส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวทางการเขียนโครงการให้แก่ศูนย์สังคมพัฒนา ตลอดจนการติดตามผลการดำเนินโครงการตามที่แหล่งทุนร้องขอมาด้วย

แนวทางการดำเนินงาน ในยุคแรก ระหว่าง พ.ศ.2518-2525 เน้นหนักการสงเคราะห์ซึ่งพัฒนา โดยให้การช่วยเหลือด้านการศึกษา การรักษาพยาบาล สาธารณูปโภค และสนับสนุนโครงการด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมอาชีพโดยการให้กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำหรือให้เปล่าแก่บุคคลหรือกลุ่ม

ในปี พ.ศ.2525 ได้มีการจัดตั้ง“สำนักเลขาธิการ”ขึ้น เพื่อกระจายอำนาจการบริหารงบประมาณและการบริหารงานไปให้ศูนย์สังคมพัฒนา รวมถึงการติดต่อหาแหล่งทุนได้เอง แนวทางการดำเนินงานในยุคนี้เน้นการนำเอาศาสนาและวัฒนธรรมเป็นแนวทางและเครื่องมือในการดำเนินงาน และให้การศึกษอบรมกลุ่มเป้าหมายให้มีสำนึกการทำงานรวมกลุ่ม โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกระตุ้นการออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการให้สินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำแก่โครงการด้านเศรษฐกิจ

โครงสร้างการบริหาร

สภาพระสังฆราชเป็นองค์กรสูงสุดของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย มีคณะกรรมการ 4 ชุด ถูกจัดตั้งขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ชุดที่กำกับดูแลด้านงานพัฒนาสังคมคือ“คณะกรรมการฝ่ายสังคม” ซึ่งกำกับดูแลงานด้านสังคมหลายฝ่าย รวมทั้งสภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

กลไกการบริหารงาน สภาคาทอลิกมี 4 ระดับ คือ

(1) คณะกรรมการสภาคาทอลิกฯ นายกสภาเป็นผู้บริหารสูงสุด ได้รับการแต่งตั้งจากสภาพระสังฆราช มีเลขาธิการสภา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายกสภาเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของสภา คณะกรรมการสภาประกอบด้วยผู้แทนของ 10 ศูนย์สังคมพัฒนา และ 24 องค์กรสมาชิก มีการประชุมสามัญประจำปี ปีละ 1 ครั้ง

(2) คณะกรรมการบริหารมี 11 คน มีผู้แทนจากศูนย์สังคมพัฒนา 5 ศูนย์หมุนเวียนมาทำหน้าที่ร่วมกับผู้แทนจากสมาชิกอื่นๆ โดยมีวาระ 2 ปี และมีการประชุมทุก 3 เดือน เพื่อวางทิศทางการทำงานของสภาคาทอลิกฯ และวางระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนพิจารณาอนุมัติแผนงานกิจกรรมและงบประมาณของสำนักเลขาธิการ

(3) สำนักเลขาธิการ เป็นสำนักงานระดับชาติของสภาคหอลิกฯ มีเลขาธิการเป็นผู้บริหารสูงสุด มีลูกจ้างเป็นฆราวาส(ทุกศาสนา)ประมาณ 10 คน สำนักเลขาธิการ ไม่มีอำนาจเหนือองค์กรสมาชิก

(4) ศูนย์สังคมพัฒนา เป็นสำนักงานระดับภูมิภาค มีผู้อำนวยการศูนย์ที่เป็นบาทหลวงเป็นผู้บริหารสูงสุด โดยได้รับการแต่งตั้งจากพระสังฆราชท้องถิ่น ในแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา มีฆราวาส(ทุกศาสนา)เป็นลูกจ้างประจำ มีจำนวนระหว่าง 7-15 คนขึ้นไปตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ (สภาพปัญหา ประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมเฉพาะท้องถิ่น) ทำให้วิธีการทำงานและผลการดำเนินงานของแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา มีความแตกต่างกันแม้จะอยู่ภายใต้นโยบายเดียวกัน

จำนวนเงินทุนบริหาร

สำนักเลขาธิการ มีงบประมาณบริหารประมาณปีละ 8 ล้านบาท (ประมาณ 57% เป็นงบประมาณด้านบริหารบุคคล และค่าใช้จ่ายสำนักงาน ที่เหลือเป็นการจัดศึกษาอบรม สัมมนา ให้แก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่)

ศูนย์ฯ แต่ละแห่งมีเงินงบประมาณบริหารไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับแผนงานโครงการที่เขียนขอไปที่แหล่งทุน ในยุคแรกๆมีเงินบริหารเฉลี่ยประมาณแห่งละ 8 ล้านบาทต่อปี ปัจจุบันอยู่ระหว่าง 1 ล้านบาทถึง 3 ล้านบาทต่อปี ยกเว้นศูนย์ฯเชียงใหม่และศูนย์ฯกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประวัติการทำงานมานาน มีงบประมาณบริหารในระหว่างปี พ.ศ.2540-2543 ประมาณ 8-10 ล้านบาทต่อปี อย่างไรก็ตาม ประมาณ 60% ของงบประมาณที่ศูนย์สังคมพัฒนาใช้ไปในการบริหารบุคคลและค่าใช้จ่ายสำนักงาน ที่เหลือเป็นการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย ในการจัดการศึกษาอบรม ฐาน และการให้กลุ่มต่างๆ ศึกษานอกระบบ 1-3 ต่อปี หรือให้เปล่าแล้วแต่กรณี

ปัญหาอุปสรรคในการบริหารทุน

แหล่งทุนหลักของสภาคหอลิกมาจากต่างประเทศ แต่ในปัจจุบันผลการพัฒนาของประเทศไทยทำให้องค์กรทุนต่างประเทศพิจารณาว่าเป็นประเทศพัฒนาแล้ว จึงแจ้งให้ศูนย์สังคมพัฒนาและสำนักเลขาธิการทราบล่วงหน้าตั้งแต่ พ.ศ.2538 ว่าจะยุติความช่วยเหลือทางการเงินภายในสิ้นปี 2543 นี้

แนวทางแก้ปัญหานี้ สำนักเลขาธิการได้เป็นตัวแทนศูนย์สังคมพัฒนาในการพยายามติดต่อหาแหล่งทุนใหม่ให้ ขณะเดียวกันก็ปรับยุทธวิธีการทำงานใหม่ โดยเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนเครือข่ายมีความสามารถในการระดมทุนภายในท้องถิ่นเป็นหลัก (การจัดงานผ้าป่าข้าวเวียนไป

ในแต่ละภาคเพื่อสนับสนุนการจัดตั้ง"เงินกองทุนรวมเขต" และจัดอบรมทักษะการบริหารจัดการเงินกองทุนชุมชน การอบรมบัญชี อบรมผู้นำ) ในส่วนของสำนักเลขาธิการและศูนย์สังคมพัฒนามีนโยบายลดจำนวนเจ้าหน้าที่ โดยการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทุกระดับที่เป็นคนท้องถิ่นกลับไปทำงานในท้องถิ่นของตนเองโดยสมัครใจ และจ่ายค่าตอบแทนชดเชยให้คนที่สมัครใจลาออกไป

2.3 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.)

โดย ประภาส แสงสิงห์

ความเป็นมา

จากสถานการณ์สัลมและแนวทางการแก้ปัญหาในอดีต ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยหน่วยงานภาครัฐ เช่นกรุงเทพมหานครจะดูแลเรื่องชุมชน การเคหะแห่งชาติจะดูแลเรื่องที่อยู่อาศัย ในปี 2524-2525 เกิดกระบวนการต่อรองของชาวบ้านที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์จัดตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อต่อรองเรื่องที่อยู่อาศัย มีงบประมาณของการเคหะแห่งชาติจำนวน 119.5 ล้านบาท ต่อมาในปี 2526 มีการไล่ที่รุนแรงมากขึ้น จึงมีการผลักดันแนวคิดเรื่องการจัดตั้งกองทุนกลางในการแก้ปัญหา เป็นจำนวนเงิน 250 ล้านบาท โดยในระยะแรกกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดูแล และต่อมาได้โอนให้การเคหะแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ

ในปี 2532-2533 คณะอนุกรรมการที่อยู่อาศัย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้มีแนวคิดที่จะจัดตั้งกองทุนเพื่อให้คนจนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ จึงได้ตั้งคณะทำงานขึ้น ทำการศึกษาวิจัยและได้เสนอโครงการจัดตั้งเป็นกองทุนในรูปแบบใหม่เพื่อแก้ปัญหาคนจนในเมือง

คณะรัฐมนตรีอนุมัติ "โครงการพัฒนาคนจนในเมือง" เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 ในวงเงิน 1,250 ล้านบาท และให้การเคหะแห่งชาติออกข้อบังคับ จัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองในเวลาต่อมา

วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์

การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง โดยเป็นกองทุนที่ให้คนจนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์คือ การสนับสนุนชาวชุมชนแออัดและผู้มีรายได้น้อยในเขตเมือง ผ่านกระบวนการออมทรัพย์และสินเชื่อ ให้มีความสามารถในการเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงในรายได้มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและมั่นคง มีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดี

แนวคิดในการบริหารกองทุน

การบริหารกองทุนเน้นให้เกิดความยั่งยืนและพึ่งตนเอง โดยใช้สินเชื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา กองทุนจะมีรายได้หลักจากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารและดอกเบี้ยการให้สินเชื่อ เฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ของกองทุนต่อปี โดยคิดสัดส่วนรายจ่าย เป็นงบบริหารร้อยละ 4 (ให้จริงประมาณร้อยละ 3 เฉลี่ยปีละกว่า 30 ล้านบาทสำหรับเป็นงบประมาณด้านบริหารและด้านพัฒนา) งบสำรองกองทุนเติบโตร้อยละ 1 งบสำรองหนี้มีปัญหาร้อยละ 1 และงบสนับสนุนสวัสดิการ พัฒนาขบวนการร้อยละ 1

กลไกการบริหารกองทุน

1. คณะกรรมการบริหารโครงการพัฒนาคนจนในเมือง ประกอบด้วย ผู้ว่าการการเคหะแห่งชาติเป็นประธาน ผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ สัดส่วนในปัจจุบัน ฝ่ายละ 4 คน โดยมีกรรมการผู้จัดการเป็นกรรมการและเลขานุการ และมีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลด้านนโยบาย พิจารณานุมัติงบประมาณประจำปี และพิจารณาสินเชื่อวงเงินเกิน 20 ล้านบาท

2. คณะกรรมการพิจารณาสินเชื่อ(อนุกรรมการ)ประเภทต่างๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมือง มีอำนาจพิจารณาสินเชื่อในวงเงินระหว่าง 1-20 ล้านบาท

3. คณะกรรมการสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประกอบด้วย

3.1 กรรมการผู้จัดการสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มีอำนาจในการบริหารสำนักงานฯ และพิจารณานุมัติสินเชื่อในวงเงิน ไม่เกิน 1 ล้านบาท

3.2 คณะกรรมการสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประกอบด้วยหัวหน้าส่วนของสำนักงาน มีกรรมการผู้จัดการเป็นประธาน ทำหน้าที่กำกับดูแลสายการบังคับบัญชา และพิจารณากลับกรองโครงการสินเชื่อที่ผ่านการพิจารณาเบื้องต้นของแต่ละส่วนปฏิบัติการก่อนที่จะส่งไปพิจารณานุมัติตามวงเงินสินเชื่อ

3.3 ส่วนปฏิบัติการต่างๆจะมีทีมเจ้าหน้าที่ลงทำงานสนาม แบ่งพื้นที่รับผิดชอบเป็นโซนหรือหลายๆเครือข่ายทำหน้าที่แบบเบ็ดเสร็จ ทั้งด้านพัฒนา และอำนวยสินเชื่อ ปัจจุบันได้พัฒนาโครงสร้างองค์กรเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบตรวจสอบและพิจารณากลับกรองโครงการต่างๆ ในระดับกลุ่มมากขึ้น ร่วมกับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อนที่จะเสนอโครงการไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง

แนวทางการดำเนินงาน

1. ด้านสินเชื่อ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ใช้สินเชื่อ(ดอกเบี้ยต่ำ)เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งเป็นสินเชื่อแบบผสมผสานผ่านกระบวนการออมทรัพย์ และให้สินเชื่อเมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการด้านการเงินได้ ระยะแรกได้กำหนดสินเชื่อหลัก 3 ประเภท คือ (1) สินเชื่อทุนหมุนเวียน ร้อยละ 10 (2) สินเชื่อพัฒนาอาชีพ ร้อยละ 8 (3) สินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยประเภทโครงการ ร้อยละ 3 และมีแบบไม่เป็นโครงการ ร้อยละ 10 โดยให้องค์กรเครือข่าย เช่น สหกรณ์ สามารถเพิ่มอัตราดอกเบี้ยจากสมาชิกได้อีกจำนวนหนึ่งตามความเหมาะสม เพื่อใช้ในการบริหารและสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ถึงปัจจุบันสำนักงานฯได้มีการปรับปรุงและเพิ่มประเภทสินเชื่อเป็น 9 ประเภทเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา

2. ด้านพัฒนา ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และสหกรณ์ ในระยะแรกสำนักงานลงทำงานในพื้นที่และจัดตั้งเอง ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทสนับสนุนด้านทักษะเช่นการฝึกอบรม การทำบัญชี แก่องค์กรเครือข่ายและสนับสนุนโครงการความร่วมมือให้ บุคคล องค์กร หรือ NGOs ทำงานด้านพัฒนามากขึ้นโดยใช้ระเบียบในการจัดจ้าง ในปัจจุบันได้เกิดเครือข่ายขึ้นทั่วทุกภูมิภาค และขบวนการชุมชนเมืองระดับชาติ โดยวางแผนการทำงาน 6 ด้านคือ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการอาชีพ สิ่งแวดล้อม ขบวนการชุมชนเมือง พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ และทำโครงการสิ่งแวดล้อมภายใต้การสนับสนุนของ DANCED และการพัฒนาโครงการเพื่อรับการสนับสนุนจากโครงการ SIF และโครงการ MIYAZAWA

3. **ด้านบริหาร** เนื่องจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองเป็นหน่วยงานพิเศษ อยู่ภายใต้การเคหะแห่งชาติ จึงเป็นองค์กรขนาดเล็ก มีการบริหารจัดการที่ไม่ซับซ้อน นโยบายฝ่ายบริหารมีความยืดหยุ่น ให้อิสระในการคิดค้น สร้างสรรค์ การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาจากผู้มีประสบการณ์ตรงแต่ละสาขา เช่น ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน เป็นต้น และเป็นผู้มีอุดมการณ์เพื่อชุมชน เน้นการทำงานพหุภาคีด้วยการประสานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยชาวบ้านเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

ในปัจจุบันสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ได้ปรับเปลี่ยนเป็นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยมีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การมหาชน และได้เปิดทำการเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2543

2.4 กองทุนสิ่งแวดล้อม

โดย สังคม คุณคนากรสกุล

ความเป็นมา

1. **ปรัชญาการก่อตั้งองค์กร** หลังจากประเทศไทยได้ทำการพัฒนาโดยมีทิศทางมุ่งสู่ความเป็นเมืองอุตสาหกรรมใหม่ ผลกระทบที่ตามมาคือสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมทรุดลงอย่างรวดเร็ว คณะรัฐบาลมีความพยายามแก้ไขโดยออกเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2518 แต่มีข้อจำกัดค่อนข้างมากโดยเฉพาะการขาดเงินทุนในการสนับสนุนการดำเนินการ

ในช่วงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 โดยส่วนหนึ่งได้จัดตั้งเป็น"กองทุนสิ่งแวดล้อม" (มาตรา 23-31) เพื่อให้กระบวนการสนับสนุนทางการเงินในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. **แหล่งที่มาและจำนวนเงินทุน** กองทุนสิ่งแวดล้อมมีฐานะเป็นหน่วยงานราชการ จึงได้รับงบประมาณแผ่นดินมาใช้ในการบริหารงาน โดยรัฐบาลพิจารณาจัดสรรให้เป็นรายปี มีงบประมาณประมาณจากกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงจำนวน 4,500 ล้านบาท และสมทบจากงบประมาณแผ่นดินเป็นรายปี จาก พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบันได้รับการจัดสรรรวมเป็นจำนวนเงิน 6,250 ล้านบาท

ทั้งนี้เมื่อเงินของกองทุนหมด รัฐบาลจะพิจารณาจัดเพิ่มให้อีก หรือกองทุนสิ่งแวดล้อมอาจจะทำเรื่องกู้เงินจากแหล่งเงินกู้อื่นๆเพื่อให้มีเงินอยู่ในกองทุน

วัตถุประสงค์และวิสัยทัศน์กองทุน

วัตถุประสงค์หลักคือ ส่งเสริมการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดกิจกรรมในการสนับสนุนอย่างชัดเจนระบุไว้ใน พรบ.สิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 23 ดังนี้

1. ให้ส่วนราชการหรือราชการส่วนท้องถิ่นสำหรับการลงทุนและดำเนินงานระบบบำบัดน้ำเสียรวมหรือระบบกำจัดของเสียรวม

2. ให้ราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจกู้ยืมเพื่อจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสียหรือน้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย

3. ให้เอกชนกู้ยืมในกรณีที่มีบุคคลนั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องจัดให้มีระบบบำบัดอากาศเสีย น้ำเสีย ระบบกำจัดของเสีย

4. อุดหนุนกิจการใดๆที่เกี่ยวกับการเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

5. อุดหนุนกลุ่มเป้าหมาย หน่วยราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ/หน่วยงานธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม

แนวทางการดำเนินงาน

ระบบการจัดการกองทุนใช้"คณะกรรมการ" 2 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม เป็นผู้พิจารณาและตัดสินใจสนับสนุนโครงการและกิจกรรมที่เสนอโดยกลุ่มเป้าหมายโดยมีอนุกรรมการ เป็นคณะทำงานเฉพาะเรื่อง ส่วนคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ จะเป็นผู้กำกับด้านนโยบายและแนวทางการดำเนินงาน

1. เงินของกองทุน จะจำแนกออกเป็น 2 ส่วนที่ไม่มีสัดส่วนอย่างแน่นอน โดยมีแนวทางการสนับสนุน ดังนี้

(1.1) การให้เงินกู้ยืมแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยคิดดอกเบี้ยต่ำและกำหนดเวลาใช้คืนในระยะยาว เพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (เป็นเงินที่ต้องหมุนเวียนคืนกลับมายังกองทุนสิ่งแวดล้อม)

(1.2) ให้เงินอุดหนุนแก่องค์กรเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ หรือหน่วยงานอื่นเพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (เป็นเงินให้เปล่าและหมดไป)

2. กลไกการบริหาร มีคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง 3 ระดับ คือ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม และคณะอนุกรรมการฯ (สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นกองเลขานุการ)

3. ข้อเด่น

3.1 วงเงินมีจำนวนมากและเมื่อหมดไปรัฐบาลสามารถจัดสรรมาเพิ่มเติมได้อีก

3.2 งบประมาณเป็นของแผ่นดิน

3.3 มีระบบตรวจสอบคุณภาพด้านทางเพื่อพิจารณาโครงการอย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ

3.4 มีกลไกการช่วยปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพและอยู่ในกรอบการสนับสนุนทุนของกองทุนสิ่งแวดล้อม

4. ข้อจำกัด

4.1 เป้าหมายของกองทุนสิ่งแวดล้อมมีปรากฏเฉพาะใน พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตราที่ 23

4.2 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้การสนับสนุนทุนสามารถเข้ามาท้าวทักการพิจารณาโครงการได้

4.3 เกณฑ์การให้ทุนที่เข้มงวดเป็นข้อจำกัดสำหรับการเข้าถึงแหล่งทุน

4.4 กลไกการตรวจสอบเอกสาร ติดตามการดำเนินงานยังไม่ครอบคลุม

4.5 บุคลากรมีจำนวนไม่มาก เมื่อเทียบกับปริมาณงานที่ต้องรับผิดชอบ

2.5 กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม

โดย จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ความเป็นมา

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม เป็นเงินทุนที่ได้จากเงินกู้จากต่างประเทศที่ให้เปล่า จำนวน 120 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เมื่อปลายปี 2541 หลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ

แหล่งที่มาของเงิน เป็นเงินกู้จากธนาคารโลก วงเงิน 120 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา รูปแบบของกองทุนเป็นกองทุนที่ทำการจัดสรรเงินแบบให้เปล่า (grant) แก่องค์กรชุมชน วิสัยทัศน์ของกองทุน คือ การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ในระยะยาว และมีการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์และเป้าหมาย

กองทุนระบุดูวัตถุประสงค์ไว้ โดยไม่ระบุวิสัยทัศน์ ซึ่งน่าจะเป็นความหมายเดียวกันคือ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพ มีส่วนร่วมในการพัฒนา สามารถพึ่งตนเองได้ เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนทั้งประเทศ และนำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารกองทุน

ในช่วงแรกมีลักษณะรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลาง ต่อมากระจายอำนาจโดยการจัดตั้งสำนักงานระดับภาคขึ้นรวมทั้งสิ้น 11 ภาค ทำให้การพิจารณากลับกรองและอนุมัติโครงการเป็นไปด้วยความรวดเร็วมากขึ้น

ในช่วง 2 ปี นับตั้งแต่เริ่มกองทุนมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนองค์กรชุมชนไปแล้วมากกว่า 50% ของเงินทุน แต่ถ้าพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า ศักยภาพในการใช้เงินทุนแตกต่างกัน ภาคที่ยังมีเงินเหลือมากที่สุดคือภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเกิดจากปัจจัยความพร้อมขององค์กรชุมชนเป็นสำคัญ

กระบวนการในปัจจุบันคือ

1. เริ่มจากองค์กรชุมชนจัดทำข้อเสนอโครงการ แล้วนำไปลงทะเบียนกับสำนักงานกองทุนภาค มีคณะทำงานจังหวัดกลั่นกรองโครงการในเบื้องต้น

2. การประเมินโครงการเพื่อสนับสนุนดำเนินการโดยคณะประเมิน ประกอบด้วย บุคคลภายนอกร่วมกับคณะทำงานจังหวัด

3. คณะกรรมการระดับภาคเป็นผู้พิจารณานุมัติโครงการ

4. คณะกรรมการบริหารส่วนกลางพิจารณาอีกครั้ง
5. กลไกชุมชนนำไปดำเนินการ และมีกลไก LES ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้การสนับสนุน เบิกจ่ายต่างๆ

ขั้นตอนการดำเนินงานของกองทุน

เริ่มจากการกระตุ้นให้องค์กรชุมชนจัดทำโครงการนำเสนอกองทุน โดยจะมีคณะทำงานจังหวัด (PC) ทำหน้าที่กลั่นกรองโครงการก่อน หากโครงการอยู่ในกรอบที่กองทุนสามารถสนับสนุนได้ก็จะมีทีมประเมินลงไปดูในพื้นที่ หากผลการประเมินผ่านจะส่งให้คณะกรรมการภาค (RC) พิจารณาอนุมัติในระดับภาค หลังจากนั้นส่งให้คณะกรรมการบริหาร (EC) อนุมัติเป็นครั้งสุดท้าย ในช่วงของการดำเนินงานจะมีผู้สนับสนุนท้องถิ่น (LES) ทำหน้าที่ติดตามให้ความช่วยเหลือ และมีทีมติดตามและประเมินผลภายนอก (ME) ประเมินผลโครงการอีกทางหนึ่งด้วย

กลไกการทำงาน

กองทุนมีสำนักงานอยู่ส่วนกลางและกระจายไปยังสำนักงานทั้ง 11 ภาค เพื่อประเมินและติดตามโครงการตลอดช่วงของการสนับสนุน

ช่วงแรก การทำงานมีลักษณะรวมศูนย์ และมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการ เนื่องจากมีโครงการต่างๆ เข้ามามาก จึงมีปัญหว่าเจ้าหน้าที่ประเมินทำงานไม่ทัน การอนุมัติโครงการล่าช้าไม่บรรลุเป้า แต่ข้อดีคือโครงการที่ได้รับอนุมัติมีมาตรฐานเดียวกัน ข้อเสียคือรัฐบาลไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการอนุมัติโครงการที่สำคัญๆ ไปได้

ช่วงที่ 2 ปลายปี 2541 ถึงปัจจุบัน มีการกระจายอำนาจมากขึ้น จัดตั้งสำนักงานภาคต่างๆ มีการจัดตั้งคณะทำงานจังหวัดและคณะทำงานภาค กลั่นกรองอนุมัติโครงการ มีเจ้าหน้าที่สนับสนุนสำนักงานภาคดูแลโครงการอย่างใกล้ชิด และคณะติดตามประเมินผลภาคเป็นคณะตรวจสอบภายนอก

ข้อดี

1. มีการกระจายอำนาจและประชาคมจังหวัดมีส่วนร่วมมากขึ้น
2. โครงการได้รับการอนุมัติเร็วขึ้น
3. ระดับภาคและจังหวัดมีการพบปะกันประจำเกิดความคิดริเริ่ม
4. มียุทธศาสตร์เชิงรุกเกิดขึ้นในระดับภาค

ข้ออ่อน

1. โครงการมีคุณภาพต่ำเกิดจากมาตรฐานของคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการภาค แต่ละภาคไม่เท่ากัน อาจจะมีระบบพรรคพวก เครือญาติ
2. เมื่อมีการกระจายอำนาจ เป็นคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการภาค การกลั่นกรองบุคคลทำได้ไม่ดีในเวลาจำกัด

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ

1. บทบาทสื่อมวลชน ช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้มีภาพลักษณ์ที่ดี คนทำงานได้รับเกียรติ ความภาคภูมิใจ
2. การดูงานจากหน่วยงานภายนอก ทำให้ผู้นำตั้งใจทำงาน และมีผลงานมากขึ้น
3. การตรวจสอบจากหน่วยงานรัฐ และคณะติดตามประเมินผลภาค ทำให้องค์กรชุมชนมีความระมัดระวังมากขึ้น
4. ความร่วมมือจากภาครัฐ มีทั้งเป็นปัจจัยหนุนเสริมและเป็นอุปสรรคด้วย
5. มีภาคีจากภายนอกเข้าไปสนับสนุนหลายองค์กร

ปัจจัยที่ยังคงเป็นอุปสรรค

1. เงื่อนไขของธนาคารโลกที่ให้จัดสรรทุนแบบให้เปล่าและมีเวลาให้จำกัดเพียง 40 เดือน
2. กระบวนการพัฒนารูปแบบเท่าที่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในบุคลากรที่อยู่ในกลไกระดับต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคณะทำงานจังหวัดและคณะกรรมการภาคบางคนที่เคยชินกับการพัฒนาแบบเดิม และยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมอย่างแท้จริง

3. ประเด็นเสนอแนะจากที่ประชุม

3.1 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ลักษณะเด่นของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาคือเรื่องการบริหารทุน โดยการกระจายการตัดสินใจสู่ภูมิภาค อาจพิจารณาวิเคราะห์สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาจากประเด็นในคำถามต่อไปนี้

1. จะทำอย่างไรให้กลไกท้องถิ่น สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกท้องถิ่นกับสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาในการหนุนช่วยงานด้านการเงิน และกลไกเป็นอย่างไร ตอนนี้ PRC อยู่ในสภาพเช่นไร เป็นไปในรูปแบบไหน อย่างไร บรรลุผลหรือไม่ ควรจะได้รับการสนับสนุนอะไร
2. ทางด้านการเงิน การแบ่งอำนาจหน้าที่ของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนากับองค์กรเครือข่ายชัดเจนหรือไม่ และเมื่อเงินหมดแล้ว คำถามคือ เงินสามารถสร้างความยั่งยืนอย่างที่ตั้งใจไว้หรือไม่ เพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น การจัดการเงินให้เปล่าและเงินที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก CIDA เป็นไปเพื่อเสริมความเข้มแข็งขององค์กรพัฒนาเอกชนจริงหรือไม่ และสุดท้ายองค์กรพัฒนาเอกชนเข้มแข็งหรือเปล่า
3. 15 ปีที่ผ่านมาช่วยกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรพัฒนาเอกชนหรือไม่ มีข้อจำกัดอย่างไร

3.2 สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา

ลักษณะของการบริหารของสภาคาทอลิกฯ เป็นโครงสร้างที่เปิด หน่วยการดำเนินงานและการจัดการบริหารอยู่ในท้องถิ่น มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรลูกกับองค์กรแม่ค่อนข้างสูง คำถามเพิ่มเติมมีดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบกรรมการบริหารมาจากไหน เพื่อให้เห็นความต่างของรูปแบบองค์กรที่ต่างกัน
2. ลักษณะความสัมพันธ์เป็นอย่างไร เป็นลักษณะลูกจ้าง หรือเป็นสมาชิก เป็นการแต่งตั้งจากส่วนกลางหรือไม่ เลือกกันเองในท้องถิ่นได้หรือไม่ ทำหน้าที่อะไรมานาน้อยเพียงใด อำนาจในการพิจารณากลุ่มที่มีอยู่เป็นอย่างไร มีการริเริ่มเกิดขึ้นหรือไม่ และองค์กรลูกมีอำนาจแค่ไหน
3. แนวทาง/วิสัยทัศน์ร่วมของแต่ละองค์กรมีหรือไม่ สภาพที่มีองค์กรแม่และองค์กรลูกทำให้ต้องมีกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรลูกอย่างไรบ้าง ระบบประเมินผลเป็นอย่างไร กระบวนการบริหารจัดการที่ทำให้องค์กรลูกขยายตัวและเจริญเติบโตคืออะไร
4. มีระบบการประเมินภายใน / ภายนอกอย่างไรหรือไม่
5. จะเกิดผลของการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นได้อย่างไร และการขยายตัวเติบโตของศูนย์จำเป็นต้องขึ้นกับองค์กรแม่หรือไม่ ในอนาคตจะขยายตัวออกไปอย่างไร

3.3 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง

สำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิชุมชนเมืองใช้ยุทธวิธีเดียวกันคือ ใช้เงินหรือสินเชื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดการรวมกลุ่มระดับชุมชนและระดับเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายจะมีสภาพคล้ายกับองค์กรท้องถิ่น คือ มีการจัดการการเงินและทำโครงการ การก่อตั้งมูลนิธิเป็นกลไกสำคัญในการบริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประเด็นที่น่าพิจารณาคือ

1. ระบบการบริหารทุน ต้องพิจารณาว่าองค์ประกอบของกรรมการเครือข่ายและความสัมพันธ์กับสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเครือข่าย เช่น การมีองค์กรพี่เลี้ยง ระบบความร่วมมือกับองค์กรอื่น รวมทั้งเรื่องการประเมินผลภายในและภายนอก
2. ข้อจำกัดหรือข้อได้เปรียบ ในการเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานรัฐในสังกัดการเคหะแห่งชาติ การเกิดขึ้นของมูลนิธิ ก็เพื่อให้งานคล่องตัวขึ้น น่าจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิ
3. จุดอ่อน/จุดแข็งของการใช้สินเชื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สามารถใช้วัดความเข้มแข็งของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ทำให้เห็นปัญหาเรื่องความพร้อมของชุมชนเองด้วย
4. ผลที่เกิดจากความเข้มแข็งของเครือข่าย และของชุมชน คืออะไร
5. การบริหารกองทุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองมีเงินจากหลายส่วนเข้ามา และรูปแบบของการบริหารสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง แสดงให้เห็นว่าสามารถสร้างระบบคูปานาน เพื่อรองรับแหล่งทุน โดยยังคงใช้ฐานชุมชนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองได้

3.4 กองทุนสิ่งแวดล้อม

กองทุนสิ่งแวดล้อมเป็นกองทุนที่จัดตั้งโดย พรบ.สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งกำหนดไว้อย่างชัดเจนให้จัดตั้งกองทุนตามมาตรา 23-31 มีข้อสังเกตดังนี้

1. วิสัยทัศน์ของกองทุนสิ่งแวดล้อม ควรมีของตนเองหรือไม่ (รวมถึงการจัดทำวิสัยทัศน์เป็นการเฉพาะ)

2. ระบบของกองทุนสิ่งแวดล้อม มีช่องทางที่เปิดโอกาสให้นำมาเรียนรู้ จากประสบการณ์ขององค์กรเองและของกองทุนอื่นๆ และปรับให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง

3. กรอบการสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่จัดทำขึ้นใหม่ ทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าถึงกองทุนง่ายหรือยาก และเป็นโอกาสหรือข้อจำกัดสำหรับองค์กรเอกชน การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

4. ความสัมพันธ์ของกองทุนสิ่งแวดล้อม ที่มีคณะกรรมการ 3 ชุด (คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม คณะอนุกรรมการที่จัดตั้งขึ้น) มีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ มีข้อเด่น ข้อด้อยอย่างไร กับการพัฒนาที่เน้นการกระจายอำนาจที่เป็นการพัฒนาในภาพรวม ควรพิจารณาให้สอดคล้อง

3.4 กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF)

การบริหารกองทุนมีลักษณะการกระจายอำนาจให้ประชาคมจังหวัดและภาคเข้ามามีส่วนร่วม และมีการปรับปรุงองค์กรอยู่ตลอดเวลา ประเด็นที่ควรให้ความสนใจคือ

1. โครงสร้างขององค์กรและกลไกการบริหารกองทุนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การเปลี่ยนแปลงนี้มีข้อเด่น-ข้อด้อยอย่างไร

2. คุณภาพของคณะทำงานจังหวัดและคณะกรรมการภาคที่ยังคงมีปัญหาในบางพื้นที่ ต้องเขียนให้ชัดเจนว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด และควรเสนอแนะด้วยว่าควรปรับปรุงอย่างไร

3. การเปลี่ยนแปลงของการบริหารกองทุนที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ส่วนต่างๆหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจ เป็นปัญหาที่เกิดจากขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ของกลไกระดับต่างๆใช่หรือไม่ ควรตรวจสอบประเด็นนี้ด้วย

4. การตั้งข้อสังเกตและสรุปประเด็น

โดย ดร.อุทัย ดุลยเกษม

ประเด็นแรก : ยุทธศาสตร์ในฐานะที่เป็นกองทุน

1. ทั้งสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) และกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) บริหารกองทุนโดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรในพื้นที่ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน โดยให้องค์กรพื้นที่ทำงานร่วมกับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย กองทุนนี้จะไม่ลงสู่เป้าหมายโดยตรง

2. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปฏิบัติการ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่เป้าหมายเฉพาะในเขตเมือง

3. กองทุนสิ่งแวดล้อม มุ่งแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเชิงเทคนิคมากกว่ามุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปฏิบัติการ

4. สมาคாதอลิกฯ มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเครือข่าย โดยให้องค์กรเครือข่ายทำงานกับประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

5. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สภาคหอลิกฯ และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ทำงาน
ประเภทโครงการด้านการพัฒนา ควบคู่กับการบริหารกองทุน

ประเด็นที่สอง : บทเรียนจาก 5 องค์การกรณีศึกษา

1. กองทุนควรจะมีนโยบายให้ชัดเจนว่าจะเป็นองค์การบริหารกองทุน หรือ องค์การปฏิบัติการ ถ้า
จะมีภารกิจทั้ง 2 ประการ สัดส่วนของงานควรชัดเจนและควรแยกจากกัน
2. กองทุนควรจะมีนโยบายให้ทุนทั้งในรูปเงินให้เปล่าและเงินกู้ สัดส่วนระหว่างเงินให้เปล่าและ
เงินกู้จะเป็นอย่างไรให้ขึ้นอยู่กับพลวัตของสังคมในแต่ละช่วงเวลา
3. กองทุนที่ให้เงินประเภทเงินให้เปล่าในสัดส่วนที่สูงควรมีนโยบายในการหาทุนเข้ากองทุนเพิ่ม
มิฉะนั้นเงินกองทุนก็จะหมดไป
4. กองทุนควรมีกฎและกระบวนการในการพิจารณาให้ทุน (ทั้งแบบให้เปล่าและเงินกู้) ที่รัด
กุมและโปร่งใส กลไกกระบวนการพิจารณาการให้ทุนควรกระจายความรับผิดชอบลงสู่ระดับปฏิบัติการ
5. กองทุนจะต้องมีระบบติดตามและประเมินผลที่รัดกุม ต่อเนื่อง และควรกระจายความรับผิดชอบ
สู่ระดับล่างให้มาก
6. กองทุนต้องบริหารจัดการให้ทุกภาคีที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกเป็น“เจ้าของ”กองทุน (sense of
ownership) กองทุนไม่ควรทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็น “แหล่งเงินทุน” ของผู้อื่น หรือ ของรัฐ
7. นโยบายกองทุนที่ใช้เฉพาะ“ดอกเบี้ย” ของกองทุนในการสนับสนุนองค์กรกลุ่มเป้าหมาย อาจ
จะต้องทบทวน เพราะจำนวนเงินที่สามารถนำมาจัดสรรในแต่ละปีจะไม่แน่นอน
8. องค์การบริหารกองทุน ควรมีบทบาทอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านงบประมาณ
หรือไม่ เช่น การฝึกอบรมด้านการบัญชี ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการลงทุน ฯลฯ
9. องค์การบริหารกองทุนควรเป็นองค์กรใหญ่อยู่ในส่วนกลาง หรือกระจายสู่ระดับภูมิภาค หรือ
ระดับพื้นที่จำเพาะตามภูมิโนเวศน์

ประเด็นที่ 3 : คำถามว่าจะเริ่มกองทุนอย่างไร

1. รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้กองทุนจำนวนหนึ่ง และให้ใช้ดอกผลจากกองทุนดังกล่าว
เท่านั้นหรือไม่
2. กรรมการบริหารกองทุนควรมีหน้าที่หาเงินจากแหล่งอื่นเพิ่มเติม
3. กองทุนควรเป็น“กองทุนขนาดใหญ่”อยู่ในส่วนกลาง หรือเป็นกองทุน“ขนาดกลาง”อยู่ในพื้นที่
4. กองทุนจะให้ทุนด้วยจุดมุ่งหมายอะไรบ้าง
 - จัดกิจกรรมการพัฒนาชุมชน
 - จัดกิจกรรมพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชาวบ้าน
5. ผู้บริหารกองทุน (Fund Manager) ควรจะอยู่ในรูปกรรมการ หรือควรจะเป็นผู้จัดการมืออาชีพ (Professional Manager)
6. “กองทุน” ควรมีสถานภาพทางนิตินัย เช่นไร
7. “กองทุน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งรวม
มิติด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และ ecological ประเด็นคือ ควรจะแยกกองทุนตามมิติดังกล่าว
หรือควรเป็นกองทุนแบบรวม

5. ประเด็นแลกเปลี่ยนระหว่างการประชุม

5.1 ประเภทการจัดการกองทุนแบบเงินให้เปล่าและเงินกู้

1. เงินทุนที่เป็นเงินให้เปล่าควรมีกลไกการจัดการอย่างไร เป็นไปได้หรือไม่ที่จะเป็นการให้เปล่าโดยเงินไม่หมด
2. ในกรณีที่เงินให้เปล่าจะต้องมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ในการหาเงินโดยเฉพาะหรือไม่
3. กรณีเงินพัฒนาของรัฐจะมี 2 ช่องทางคือ
 - ตั้งเป็นกองทุน
 - งบประมาณรายจ่ายประจำปี

แนวทางที่ผ่านมามักเป็นการสนับสนุนผ่านหน่วยงานของภาครัฐด้วยตนเอง ในเชิงนโยบายจะมีช่องทางหลักดันให้เกิดวิธีอื่นที่ดีกว่ารัฐให้รัฐได้หรือไม่

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ทุนและผู้รับทุน

น่าจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบ partnership มากกว่าการเป็นผู้ให้และผู้รับในระบบอุปถัมภ์ เพื่อลดความคาดหวังซึ่งกันและกัน

5.3 ขนาดแหล่งทุน

เสนอว่า ควรเป็นกองทุนขนาดใหญ่ในส่วนกลาง หรือกองทุนที่มีขนาดกลางในพื้นที่ โดยโยงกับวิธีคิดเรื่องการบริหารจัดการด้วย ควรมีการบริหารจัดการ 3 ระดับ มีหน้าที่ต่างกัน ประเด็นอยู่ที่ว่าทั้ง 3 ส่วนควรมีระบบเชื่อมต่อกันอย่างไร เช่น

- (1) ระดับบนสุด จะพิจารณานโยบาย และวัตถุประสงค์โดยรวมของทั้ง Program
 - (2) ระดับกลาง ดูว่าได้มีการหนุนเสริมโครงการในแต่ละจุดอย่างไรบ้าง
 - (3) ระดับล่าง อาจจะต้องดูว่าชาวบ้านได้รับประโยชน์จริงหรือเปล่า
- ซึ่งทั้ง 3 ระดับ พิจารณากันคนละด้าน จะสะท้อนประเด็นการบริหารจัดการว่าตัวผู้จัดการที่ต้องการที่เหมาะสมเป็นอย่างไร การเชื่อมโยงกันที่ระดับกรรมการอาจจะทำไม่ได้

5.4 ข้อเสนอการจัดสรรงบประมาณบริหารจัดการ / Capacity building

ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่า Capacity building หมายถึงอะไร ครอบคลุมเรื่องใดบ้าง เพราะอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความ ยกตัวอย่างเช่น อาจแบ่งเป็น

- (1) Proposal Development
- (2) Project Management
- (3) Internal Evaluation
- (4) Network Building

จากข้อเสนอข้างต้น มีข้อเสนอเพิ่มเติมว่า ทั้ง 5 องค์การ น่าจะมีข้อมูลในส่วนของงบประมาณสนับสนุนอยู่แล้วว่ามีเรื่องใดบ้าง ควรจะแยกออกมาให้ชัดว่าทั้งหมดใช้ทรัพยากรไปเท่าใด เพราะถ้าชัดเจนก็จะทราบสัดส่วนว่ากองทุนใดใช้เท่าใด และจะเห็นค่าเฉลี่ยโดยประมาณ ถ้าไม่สามารถแยกเป็น 4 ประเภทได้ตามข้างต้น อาจจะแยกตามประเภทของกิจกรรมก็น่าจะได้

ยกกรณีตัวอย่างสภาคาทอลิกฯ ได้มีการแยกเป็นสัดส่วนชัดเจน

กรณีสำนักงานกองทุนเพื่อสังคมมีข้อตกลงกับกระทรวงการคลังในการจัดสรรงบประมาณบริหารจัดการไว้ร้อยละ 5 และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง มีงบบริหารฯ ร้อยละ 4 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มีงบบริหารฯ ร้อยละ 6.5 งานวิจัยชิ้นนี้อาจเสนอแนวทาง การกำหนดสัดส่วนงบประมาณในเรื่อง Capacity building ไว้ด้วย

6. สรุปผลการประชุมและงานสืบเนื่อง สิ่งที่คุณะวิจัยต้องดำเนินการคือ

1. การสังเคราะห์ประเด็นตาม TOR ประเด็นข้อสังเกตเดิมและข้อสังเกตเพิ่มเติม รวมทั้งข้อเสนอของ ดร.อุทัย ดุลยเกษม

2. สร้างตุ๊กตาขึ้นมาประกอบด้วยประเด็นต่างๆ เป็นต้นว่า
- กลไกมีกี่ระดับ แต่ละระดับมีความเป็นมาอย่างไร
 - การบริหารกองทุนมีรูปแบบอย่างไรบ้าง สัดส่วนเงินให้เปล่าและเงินกู้เป็นอย่างไร
 - การจัดสรรงบประมาณบริหาร และงบประมาณกิจกรรมมีสัดส่วนอย่างไร

3. ประชุมคณะวิจัย วันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 และประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ครั้งต่อไป จะจัดในวงกว้างร่วมกับบุคคลภายนอกในวันที่ 8 ธันวาคม 2543

สรุป

การประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 3

วันที่ 8 ธันวาคม 2543

เวลา 08.00-15.30 น.

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย “ระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา”

วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2543

เวลา 08.30 – 15.30 น.

ณ ห้องประชุม 305 ชั้น 3 อาคารศศปาสตรา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

08.30น. – 09.00น.

☐ ลงทะเบียน

09.00น. – 09.10น.

☐ กล่าวเปิดงาน

โดย...ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย

09.10น. – 09.20น.

☐ เกริ่นนำและชี้แจงวัตถุประสงค์

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

09.30น. – 10.45น.

☐ รายงานความก้าวหน้าผลการศึกษา

1) สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา โดย..คุณเบญจมาศ ศิริภัทร

2) สภาคหาลิขแห่งประทศไทย ฯ โดย..คุณนาถฤดี นาครวาจา

3) สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดย..คุณประภาส แสนสิงห์

4) กองทุนสิ่งแวดล้อม โดย..คุณสังคม คุณคณากรสกุล

5) กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม โดย..คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

☐ สรุปภาพรวมเปรียบเทียบ 5 องค์กร

โดย... ผู้แทนคณะวิจัย

อภิปราย / แลกเปลี่ยน

10.45น. – 11.00น.

พัก และอาหารว่าง

11.00น. – 12.00น.

☐ ทดลองนำเสนอ รูปแบบกองทุน

โดย... คณะนักวิชาการ

อภิปราย / แลกเปลี่ยน

ดำเนินรายการโดย... ผศ.บัณฑิต อ่อนด้า

12.00น. – 13.00น.

พัก และรับประทานอาหารกลางวัน

13.00น. – 15.00น.

☐ วิจารณ์ผลการนำเสนอ รูปแบบองค์กรให้ทุน โดย..ตัวแทน

1) ผู้รับประโยชน์จากกองทุน

2) ผู้บริหารกองทุน

3) หน่วยงานภาครัฐระดับนโยบาย

4) นักวิชาการ

(14.30น. พัก/อาหารว่าง)

☐ อภิปราย / แลกเปลี่ยน และข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ดำเนินรายการโดย..รศ.สุรัชย์ หวันแก้ว

15.00น. – 15.30น.

☐ สรุปผลการสัมมนาและกล่าวปิดการประชุม

โดย... รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

สรุปรายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการวิจัย “ระบบและกลไกบริหารจัดการทุนเพื่อการพัฒนา”
8 ธันวาคม 2543 ห้อง 305 ชั้น 3 อาคารศศปฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวเปิด: ดร. สีสภรณ์ บัวสาย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยเล็งเห็นว่าประเทศไทยในอนาคตจะต้องมีระบบกองทุนขนาดใหญ่ เพื่อสนับสนุนการพัฒนา เช่น กรณีของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ที่มีเงิน 5,000-6,000 ล้านบาท ซึ่งการดำเนินงานได้มีการทดลองผิดลองถูก

ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบกองทุนรูปแบบต่างๆ ที่มีอยู่ว่าแบบไหนดีที่สุด ที่ไม่ใช่เงินกองทุนใช้หมดแล้วก็หมดเลย แต่ควรจะทำให้เกิดกลไกพัฒนาท้องถิ่นขึ้น โดยมีสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ และภาคีความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเสนอเป็นผู้วิจัย

ในเดือนตุลาคม 2543 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ก็เริ่มทำงานและจะได้ใช้ประโยชน์ทันที การประชุมเชิงปฏิบัติการในวันนี้ก็เพื่อที่จะรายงานความคิด เข้าโครงการวิจัย เป็นการตรวจสอบความคิดและเชิญบุคคลภายนอกมาแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์ให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เกริ่นนำและชี้แจงวัตถุประสงค์: รศ.ดร. อมรา พงศาพิชญ์

ความเป็นมาของโครงการนี้น่าสนใจจริงๆ คือ ภาคีความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเป็นผู้มาเชิญชวนสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ให้ร่วมทำวิจัยโดยคัดเลือกกรณีศึกษา 5 องค์กร สำหรับทีมศึกษาของแต่ละองค์กรจะเน้นว่าต้องมีตัวแทนองค์กรร่วมในทีมงาน

งานนี้นักวิจัยทำงานโดยมีเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรให้ข้อมูล แต่การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างองค์กรทำได้ค่อนข้างยาก จึงได้มีนักวิชาการ 2 ท่านเป็นที่ปรึกษา คือ อาจารย์บัญชา อ่อนคำ และอาจารย์อุทัย คลยเกษม

การจัด Workshop ในวันนี้เป็นแบบเรียบง่าย กันเอง แต่สิ่งที่อยากได้คือ ประสบการณ์การทำงานการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยผู้จัดหวังว่าวันนี้ทุกท่านจะได้ช่วยกันสังเคราะห์เพื่อนำข้อเสนอและประสบการณ์ไปทำการวิจัยให้แล้วเสร็จต่อไป

รายงานความก้าวหน้าของผลการศึกษา 5 องค์การ

1. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (Local Development Institute—LDI): คุณเบญจมาศ ศิริภัท

โครงการวิจัยระบบและกลไกเพื่อการบริหารจัดการทุนเพื่อพัฒนา กรณีศึกษาของกองทุนมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญตั้งแต่ก่อตั้งในปี 2527 จนถึงปัจจุบันแบ่งออกเป็น 5 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 คือ LDAP สำนักงานจะอยู่ที่สถานทูตแคนาดา ผู้ที่พิจารณาโครงการหลัก คือ CIDA และกรมวิเทศนัสการ

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงปรับเปลี่ยนรูปแบบ

ช่วงที่ 3 ปี 2534-2537 การพิจารณาโครงการอยู่ที่ส่วนกลาง มีกรรมการซึ่งประกอบด้วยหลากหลายภาคีและไม่มีกรมวิเทศนัสการ และ CIDA

ช่วงที่ 4 เปลี่ยนการพิจารณาไปอยู่ที่ภูมิภาค เพื่อให้เกิดการพิจารณาที่เป็นจริง มี Project Review Committee (PRC) สิ้นสุดช่วงที่โครงการเป็นผู้จัดสรรตนเอง

ช่วงที่ 5 องค์การทำงานเองเป็นหลัก

ยุทธศาสตร์/วิสัยทัศน์

มุ่งพัฒนาให้เกิดผลกระทบในท้องถิ่น ทั้งที่เป็นแนวราบและแนวตั้ง เพื่อให้พึ่งตนเองได้ หรือการเข้าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ที่จะพัฒนาผู้ด้อยโอกาสในชุมชนผ่าน NGO จะมี Key Word อยู่ 2 ตัว คือ ชุมชนที่ด้อยโอกาสกับ NGO

วัตถุประสงค์ของกองทุน

มีลักษณะเป็นกองทุนรวม คือ โครงการจะดำเนินการหลายเรื่อง ไม่ได้ชี้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การเสริมสร้างเครือข่ายประชาคม เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร มีการพัฒนาเพื่อที่จะทำให้ชุมชนยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

การดำเนินงานของกองทุน LDF (Local Development Fund)

เป็นกองทุนรวมและลงรายละเอียดในช่วงการพัฒนาที่ส่วนกลาง มีการสนับสนุนหลายกิจกรรมด้วยกัน สรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นกองทุนช่วยเหลือ มีทั้งเงินให้เปล่าและเงินกู้ยืม มีการทำวิจัยผลักดันเชิงนโยบาย มีการส่งเสริมเครือข่าย ให้การช่วยเหลือ NGO ในภูมิภาคโดยผลักดันให้เป็นมืออาชีพมากขึ้น

ส่วนที่ 2 การพิจารณากระจายไปสู่ภูมิภาคที่มี PRC เป็นส่วนสำคัญ นอกจากให้ความช่วยเหลือโครงการขนาดเล็กผ่าน กป.อพช. ภาค และมีการวิจัยซึ่งเป็นส่วนที่มาจากพื้นที่ มีการรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆทำเป็นศูนย์ข้อมูล ทำหนังสือที่เกิดจากโครงการและงานวิจัยและผลักดันนโยบายชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจุบัน LDI ได้รับเงินจากกองทุนต่างๆ รั้อยกว่าล้านบาทเศษ มีการทำโครงการต่างๆ ประมาณ 30 โครงการที่ทำด้วยตนเอง

โครงสร้างขององค์กรในช่วงแรก (2534-37) มี 2 ส่วนหลัก คือ

1. ส่วนที่เป็นคณะกรรมการซึ่งเป็นโครงสร้างของสถาบัน ประกอบด้วยผู้ที่พิจารณาเรื่องเงิน คือ Project Steering Committee หรือ PSC ประกอบด้วยคณะกรรมการ 31 ท่าน ดูแลนโยบายและทิศทางของสถาบันฯ คนที่ดูแลใกล้ชิดคือกรรมการที่เรียกว่า Executive Committee จะประชุมทุกๆ เดือน เพื่อจะดูแลว่าโครงการได้ดำเนินไปตามนโยบายหรือไม่

2. ส่วนที่เป็นสถาบัน คือ ผู้อำนวยการที่เป็นคนพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องเงินทุนช่วยเหลือและเป็นงานด้านการวิจัยและบริหารจัดการสำนักงาน ช่วงแรกทำเป็น Centralized มีผู้ประสานงานที่เป็น LDI เข้าไปสู่ภูมิภาค ต่อจากนั้นได้เปลี่ยนเป็นแบบกระจายอำนาจและการเงินไปที่ภาคโดยให้ภาคเป็นคนตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ต่างๆเอง เพราะฉะนั้น โครงสร้างจะเป็น 3 ระดับคือ คณะกรรมการ สถาบัน และส่วนที่เป็นภาคในพื้นที่คือ กป.อพช. ประจำภาคต่าง ๆ 4 ภาค

กลไกในปัจจุบัน จะเห็นว่าได้มีการลดรูปไปมาก ปัจจุบันมีประธาน เลขาธิการ ผู้อำนวยการ และฝ่ายต่างๆ อีก 5 ฝ่าย มีเจ้าหน้าที่ 26 คน เป้าหมายการให้ทุนจะเห็นว่าสัดส่วน Grant มาก ทั้งที่เงินโครงการมีไม่มากนัก เงินทุนในโครงการ 200 กว่าล้าน ให้ Grant ไปร้อยละ 50 ส่วนที่ให้กู้ (Loan) จะ Reverse กลับมาร้อยละ 20 ตอนที่ เป็น CIDA ได้เพียง 151 ล้าน หามาได้อีก 108 ล้านบาท รวม 259 ล้านบาท ซึ่งเป็นเวลาแค่ 10 ปี

สรุปได้ว่าเงินของมูลนิธิมาจาก 2 แหล่ง คือ CIDA กับแหล่งทุนอื่น ซึ่งได้มาจากต่างประเทศ เช่น Ford Foundation, Cadana Fund, World Bank, มูลนิธิของญี่ปุ่น ฯลฯ ส่วนในประเทศมาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กองทุนสิ่งแวดล้อม มูลนิธิพัฒนาไทย กระทรวงสาธารณสุข ธนาคารกรุงไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในช่วงที่เป็น LDAP กลุ่มเป้าหมายของโครงการจะเป็น NGO ขนาดเล็กเพราะหาเงินได้ยากและไม่ได้จดทะเบียน โครงการที่เป็น LDAP มีทั้งหมด 50 โครงการ ใช้เงินไป 100 ล้านบาท

ข้อเด่น ของการพิจารณาที่ส่วนกลางคือ มีกรรมการพิจารณาเพียงชุดเดียวทำให้มีมาตรฐานเดียวทั่วประเทศ

ข้อด้อย ทำให้ล่าช้า บางครั้งคณะกรรมการไม่ทราบข้อมูลในภูมิภาคอาจทำให้การตัดสินใจผิด

ผลกระทบของโครงการในต่อนั้น คือ กป.อพช. ภาค ถึงแม้จะเข้ามาช่วยแต่ไม่ได้เป็นเจ้าของ แต่ทรัพย์สินต่างๆ เป็นชื่อของ LDI ซึ่งทำให้เกิดปัญหา

วิธีการพิจารณาของคณะกรรมการ คือ การพิจารณาในส่วนกลางถือว่าเป็นส่วนบน องค์กรชาวบ้านส่งโครงการผ่าน กป.อพช. ภาคแล้วจะมีคณะกรรมการของภาคพิจารณาก่อนส่งมาถึงกรรมการในส่วนกลาง การติดตามทำได้โดยผู้ประสานงานของ LDI เอง ส่วนที่ 3 เป็นการพิจารณา

โดย PRC ในส่วนของภูมิภาคเป็น Highlight ของเรื่อง โดยมีข้อสรุปว่า ถ้าจะให้โครงการหรือกองทุนมีประสิทธิภาพ ควรจะให้พื้นที่เป็นคนตัดสินใจหลัก ข้อสรุปของ LDI คือ ทุกภาคจะต้องมียุทธศาสตร์ของตนเอง ดังนั้นโครงการที่ส่งเข้ามาขอรับการสนับสนุนจะต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ภาค คณะกรรมการพิจารณา PRC นั้นจะต้องประกอบด้วยหลากหลายเพื่อให้มีมุมมองที่ครบถ้วน เช่น ต้องประกอบด้วยผู้แทนของชาวบ้าน ตัวแทน NGO, นักวิชาการ นักธุรกิจ บางแห่งจะมีภาครัฐเข้าร่วมด้วย

ส่วนงบประมาณเพื่อให้ทางภาคมั่นใจว่าได้ดำเนินการอะไรไปบ้างแล้วก็จะมีการพิจารณาจัดสรรเงินภายในระยะเวลา 3 ปี ภาคเหนือ 11 ล้าน ภาคอีสาน 13.7 ล้าน ภาคกลางและใต้ประมาณ 8 ล้านเศษ เนื่องจาก PRC มีการพิจารณาล้ายกัน แต่ในทางปฏิบัติจะแตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ได้พิจารณาจาก PRC ภาคอีสาน ในปัจจุบันยังใช้กลไกอันนี้อยู่คือ PRC เป็นตัวหลักประสานงานกับเครือข่ายและมีคณะกรรมการติดตามและประเมินผล โดยสรุปคือ การอนุมัติของ PRC มีข้อเด่นในช่วงที่เป็นภูมิภาค คือ PRC เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ รู้จักปัญหา ทำให้การพิจารณาเป็นไปอย่างเหมาะสม แต่มีข้อด้อยคือ มักเกรงใจ NGO

2. สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย (CCTD): คุณนาถฤดี นาครวาจา

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมานานหลายปี โครงสร้างการทำงานประกอบด้วยสภาพระสังฆราชในประเทศไทยเป็นองค์กรสูงสุด ดูแลงานในด้านพัฒนาสังคม เป็นผู้แต่งตั้งให้มีการดำเนินงานของสภาคาทอลิก อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการสังคม ภายใต้สภาคาทอลิก มีคณะกรรมการเป็นกลไกในการทำงาน มีคณะผู้บริหารและมีสำนักเลขา ซึ่งมีเลขาธิการเป็นผู้ดำเนินการ ทำหน้าที่รับนโยบายจากสภาคาทอลิกโดยตรง ซึ่งจะมีเจ้าหน้าที่ที่เป็นฆราวาสทำหน้าที่อยู่เกือบ 10 คน รวมศาสนาอื่นๆด้วย และภายใต้สำนักงานเลขาธิการจะมีศูนย์พัฒนาที่เรียกว่า DISAC ภายในสังฆมณฑลกระจายไปทั่วประเทศ จะทำงานเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่เป้าหมาย

สภาคาทอลิกจัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2516 จัดตั้งศูนย์สังคมพัฒนาขึ้นมาในปี 2518 และจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการในปี 2525 เพื่อกระจายอำนาจการบริหารงานไปยังพื้นที่ต่างๆ ในช่วงแรกของการดำเนินงานส่วนกลางค่อนข้างจะมีปมขัดแย้งการประสานงานและการจัดการเนื่องจากฝ่ายพื้นที่ต้องรับนโยบายจากส่วนกลาง ทำให้การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาท้องถิ่น

นโยบายหลักของสภาคาทอลิก คือ การพัฒนาสังคมโดยยึดหลักทางศาสนาและพัฒนาคนทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่ได้เน้นว่าจะเป็นคริสต์อย่างเดียว แต่รวมเอาศาสนาอื่นเข้ามาด้วย

แหล่งเงินทุน เนื่องจากสภาฯ มีเครือข่ายสมาชิกทั่วโลก ทำให้ช่วงแรกไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเงินสนับสนุน แหล่งเงินทุนที่ได้มา 27 ปี ไม่ได้มีเป็นก้อน แต่ต้องเขียนโครงการและขอเงินไปตามเครือข่ายองค์กรสมาชิก และเงินก็กระจายออกไปตามศูนย์ต่างๆตั้งแต่ 1-10 ล้านบาท เป็นผลมาจากการกระจายอำนาจลงไป ความสามารถในการบริหารงานขึ้นอยู่กับเงื่อนไขท้องถิ่น คาดว่าเงินทุนที่ลงไปในพื้นที่แล้วประมาณ 1,000 ล้านบาท โดย 10 ศูนย์ประมาณ 50 ล้านบาทต่อปี

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน เพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและพัฒนาคนตาม
หลักธรรมของศาสนา

กลุ่มเป้าหมาย เป็นประชาชนที่ด้อยโอกาสที่ยากจนทั่วไปที่ไม่มีโอกาสพัฒนาตนเองทั้งในเขต
เมืองและชนบท โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ดำเนินการอยู่ทั่วทุกภาค

รูปแบบการบริหารกองทุน มีอยู่ 2 ลักษณะ

1. การให้เปล่า ในยุคแรกเนื่องจากเป็นองค์กรด้านศาสนาและประชาชนคาดหวัง แม้ว่าทาง
ศูนย์สังคมพัฒนาจะให้ความช่วยเหลือ คือให้กู้ช่วงแรกแต่ไม่ต้องคืนเงิน ก็มีหนี้สิน แต่หลังจากปี 2525
ได้สรุปบทเรียนร่วมกัน 10 ศูนย์ แล้วเกิดแนวคิดว่าจะต้องมีแนวทางการพัฒนาในรูปแบบใหม่

2. การให้กู้ โดยมีเงื่อนไขให้ดอกเบี้ยต่ำ ก่อนที่ชาวบ้านจะขอยืมเงินเจ้าหน้าที่จะมีการฝึกอบรม
ให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความเข้าใจร่วมกัน จนกระทั่งชาวบ้านเกิดตระหนักถึงปัญหา จึงปล่อยเงินกู้ออกไป

การพิจารณาโครงการ

การดำเนินงานในพื้นที่เป็นอำนาจอิสระของแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา ที่จะพิจารณาและดูความ
เหมาะสมว่าพื้นที่ไหนมีปัญหาและต้องการอะไร เจ้าหน้าที่จะรวบรวมปัญหาและเขียนแผนเสนอไปยังผู้
บริหารศูนย์ ผู้อำนวยการศูนย์จะสามารถสนับสนุนและอนุมัติให้ได้โดยการทำงานทั้งหมดจะสอดคล้อง
กับการทำงานล่วงหน้า 1-2 ปี เพื่อเสนอขอไปยังแหล่งทุน

การประเมินผลการดำเนินงาน มีอยู่ 2 ระดับ

1. ส่วนกลาง มีการจัดประชุมสามัญประจำปีของสมาชิกสภาทอติก และยังมีสมาชิกจากองค์กร
อื่นๆที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เหมือนกับองค์กรพัฒนา แต่ก็ได้มีการประชุมกันทุกปี มีการติดตามผลโดย
รวม มีการรายงานของศูนย์สังคมพัฒนาปีละครั้ง

2. ส่วนภูมิภาค ในแต่ละศูนย์สังคมพัฒนา มีการประชุมติดตามผลทุกๆเดือน และเจ้าหน้าที่ไป
ทำงานอยู่กับชาวบ้านจะไปพบปะอยู่เป็นประจำ มีการพูดคุยอย่างน้อยอาทิตย์ละครั้งหรือเดือนละสอง
ครั้ง แล้วแต่เงื่อนไขของงาน มีการส่งรายงานการเงิน และมีผู้ตรวจสอบบัญชีส่งไปให้เจ้าของทุน แนว
การประเมินผลภายในมีบางศูนย์สังคมพัฒนา เช่น ศูนย์เชียงใหม่มีการเอาคนนอกมาช่วยประเมินผลเพื่อ
ให้ได้ผลที่ดียิ่งขึ้น

ในการทำวิจัยของสภาทอติก เนื่องจากแนวทางของสภาทอติกที่ทำงานด้านนี้มีอยู่ 10 ศูนย์
กระจายไปทั่วประเทศ แต่งานวิจัยนี้เลือกศึกษาเพียง 5 ศูนย์ กระจายทั่วทุกภาค ภาคละ 1 ศูนย์ คือ
เชียงใหม่ ราชบุรี นครราชสีมา จันทบุรี และกรุงเทพฯ

3. สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง: คุณประภาส แสนสิงห์

ประวัติความเป็นมา

การแก้ปัญหาสลัมในอดีต หน่วยงานภาครัฐจะเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ปัญหา ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ ขณะนั้นมีงบประมาณ 119.5 ล้านบาท เน้นการแก้ปัญหาในด้านเคหะสถาน ระหว่างนั้นการไล่อพยพชุมชนมีมากขึ้น ได้มีกระแสเรียกร้องให้นำเงินมาแก้ปัญหา แต่ในทางปฏิบัติไม่สามารถทำได้ ต่อมาเมื่อมีการไล่อพยพแบบรุนแรง โดยใช้กฎหมายและกำลังเข้ารีดถอนชุมชน จึงเกิดการเรียกร้องมากขึ้น ต่อมารัฐบาลในช่วงนั้นอนุมัติเงินจำนวน 250 ล้านบาท ให้กรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดูแล โครงการมีลักษณะแก้ปัญหาด้านฉุกเฉิน เช่น ไฟไหม้ ไล่ที่ ต่อมาได้โอนมาไว้ที่การเคหะแห่งชาติ

จากสภาพดังกล่าวส่งผลให้มีการคิดหารูปแบบวิธีการแก้ปัญหาแบบใหม่ๆจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชน ตลอดจนมีการรณรงค์ในปีที่อยู่อาศัยสากล และมีการเรียกร้องให้มีกองทุนกลางสำหรับแก้ปัญหา ต่อมาคณะอนุกรรมการที่อยู่อาศัยในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แต่งตั้งคณะทำงานและได้ศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุน และเสนอรูปแบบโครงการพัฒนาคนจนในเมืองต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2535 และได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2535 จากนั้นการเคหะแห่งชาติออกข้อบังคับฉบับที่ 54 จัดตั้งสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2535 และเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2535

แนวคิด ปรัชญาการก่อตั้ง

เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ที่มีรายได้น้อย โดยให้เป็นกองทุนที่คนจนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

วัตถุประสงค์ของกองทุน

เพื่อสนับสนุนชาวชุมชนแออัด ผู้ที่มีรายได้น้อยในเขตเมือง ผ่านกระบวนการออมทรัพย์และสินเชื่อเพื่อให้สามารถเพิ่มรายได้ มีความมั่นคงของรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมที่ดี

กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนแออัดและคนจนในเมืองทั่วประเทศ

แหล่งที่มาและจำนวนเงินทุน

โครงการพัฒนาคนจนในเมืองได้รับการสนับสนุนทุนประเดิมจากงบประมาณแผ่นดิน จำนวน 1,250 ล้านบาท ในปี 2535 โดยคาดว่ากองทุนจะมีรายได้จากการดำเนินงานประมาณ 7% สวัสดิการแก่ชุมชน 1% และสำรองหนี้มีปัญหา 1% รายได้หลักของกองทุนเกิดจากดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารและดอกเบี้ยการให้สินเชื่อแก่องค์กรชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน

หน่วยงานระดับปฏิบัติการ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดยมีกรรมการผู้จัดการเป็นผู้ดำเนินการของสำนักงานฯ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีอำนาจหน้าที่ตามข้อบังคับและตาม

นโยบายที่คณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมืองกำหนด รวมถึงการมีอำนาจบังคับบัญชาพนักงาน และลูกจ้างทุกตำแหน่ง

ระบบและกลไกการดำเนินงาน ของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ประกอบด้วย

1. การจัดองค์กรบริหาร การจัดโครงสร้างภายในเพื่อรองรับภารกิจหลักขององค์กร คือ งาน ด้านพัฒนาและสินเชื่อ โดยแต่ละฝ่ายจะจัดส่วนงานรองรับการบริหาร ต่อมาได้ปรับโครงสร้างเป็นฝ่าย สนับสนุน ส่วนใหญ่เป็นงานในสำนักงานและส่วนปฏิบัติการรับผิดชอบงานพื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑล และภูมิภาค โดยจะทำหน้าที่แบบเบ็ดเสร็จ ทั้งการจัดตั้งและพัฒนากลุ่ม ตลอดจนการอำนวยความสะดวกสินเชื่อให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

2. การวางแผน ในการจัดทำแผนบริหาร องค์กรได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพไว้ชัดเจน ได้แยกเป็น 3 ระดับคือ

1. แผนแม่บท กำหนดทิศทาง เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร
2. แผนดำเนินงาน หรือโครงการ เป็นแผนงานของแต่ละส่วนงาน
3. แผนปฏิบัติการ ตามเนื้อหาของแต่ละส่วนงาน เช่น รายเดือน/ไตรมาส

3. การบริหารงานบุคคล และสายการบังคับบัญชา เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีการบริหารงาน อิสระจึงคัดเลือกและบรรจุคนที่เหมาะสมเข้าทำงานได้เองตามแผนงานและงบประมาณ ถึงแม้จะมีโครงสร้างระบบตามสายการบังคับบัญชา แต่บรรยากาศขององค์กรที่ทำงานด้านพัฒนา จึงเน้นวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม

4. การจัดงบประมาณ มีการจัดทำแผนงบประมาณระยะยาว เพื่อเป็นหลักการใช้งบขององค์กร และมีการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี เสนอขออนุมัติจากคณะกรรมการโครงการ

5. การติดตามและควบคุม การใช้จ่ายให้เป็นไปตามแผน และตรวจสอบระหว่างดำเนินการโดยใช้เครื่องมือ ดังนี้

1. ระบบงบประมาณควบคุมรายจ่าย
2. ระบบควบคุมงานและแผนงาน
3. ระบบรายงาน
4. ระบบข้อมูลข่าวสาร หรือข้อมูลย้อนกลับ

6. การพิจารณา กลั่นกรอง และอนุมัติสินเชื่อ

6.1 หลักเกณฑ์การพิจารณาสินเชื่อ โดยคณะกรรมการสินเชื่อจะพิจารณาจากความเป็นไปได้ของโครงการ คุณสมบัติของสมาชิก ความสามารถในการบริหารจัดการขององค์กรและความสามารถในการชำระคืน

ในปี 2542 สำนักงานได้ปรับวงเงินสินเชื่อให้สัมพันธ์กับระยะเวลาการจัดตั้งกลุ่มและกำหนดเพดานสูงสุดของสินเชื่อ

6.2 กลไกการพิจารณาสินเชื่อ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมโครงการขอสินเชื่อ และจัดส่งเอกสารให้สำนักงาน
2. การวิเคราะห์โครงการและจัดเตรียมเอกสาร โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเสนอ

อนุมัติ

3. การพิจารณาอนุมัติโดยผู้มีอำนาจ 3 ระดับ ได้แก่ กรรมการผู้จัดการ ไม่เกิน 1 ล้านบาท คณะกรรมการสินเชื่อ ไม่เกิน 20 ล้านบาท และคณะกรรมการโครงการพัฒนาคนจนในเมือง สำหรับวงเงิน เกิน 20 ล้านบาท

6.3 การค้ำประกันเงินกู้ จะต้องส่งโครงการล่วงหน้า 1 เดือน มีหลักค้ำประกันคือ กรรมการกลุ่มหรือกรรมการสหกรณ์ร่วมกันค้ำทั้งหมด กรณีเป็นสินเชื่อประเภทหมุนเวียน พัฒนาอาชีพ และที่อยู่อาศัยที่ไม่เป็นโครงการ จะต้องมียุติเงินฝากของกลุ่มไม่น้อยกว่า 10% ของเงินกู้มาจำนำไว้กับสำนักงาน หากเป็นสินเชื่อที่อยู่อาศัยประเภทโครงการจะต้องทำโฉนดที่ดินที่จัดซื้อหรือบ้านที่จะสร้างมาจดจำนองกับสำนักงานฯ

ผลการดำเนินงาน

1. ด้านบริหาร สามารถปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับงานให้การสนับสนุนงบประมาณโครงการความร่วมมือพัฒนาชุมชนเมือง ทำการประเมินผลโดยบุคคลภายนอก งบประมาณกองทุนเพิ่มขึ้นกว่า 1,600 ล้านบาท และกระบวนการเตรียมการจัดตั้งเอ็นจีโอกรือสระ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นต้น
2. ด้านพัฒนา ส่งเสริมและจัดตั้งองค์กรการเงินของชุมชนจำนวนมาก และกระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ พัฒนากลุ่มเครือข่ายและขบวนคนจนเมืองทั่วประเทศของกิจกรรมออกไปสู่ด้านอาชีพ รายได้สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย และอื่นๆ โดยการประสานงานกับพหุภาคีต่างๆ สนับสนุนกิจกรรมชุมชน จนกระทั่งองค์กรชุมชนสามารถทำโครงการได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากโครงการ DANCED, SIF, และ MIYAZAWA เป็นต้น
3. ด้านสินเชื่อ ให้สินเชื่อแบบผสมผสานดอกเบี้ยต่ำเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ในระยะแรกมี 3 ประเภท ได้แก่ สินเชื่อหมุนเวียน สินเชื่อพัฒนาอาชีพ และสินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ได้ปรับปรุงเงื่อนไขและเพิ่มประเภทสินเชื่อให้สอดคล้องกับปัญหาในปัจจุบัน (2543) มีจำนวน 9 ประเภท ได้แก่ สินเชื่อเพื่อเสริมสร้างความสามารถของเครือข่าย สินเชื่อพิเศษเพื่อฟื้นฟูกลุ่มในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ สินเชื่อโครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงิน สินเชื่อเพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชนและสินเชื่อค้ำประกัน

4. กองทุนสิ่งแวดล้อม: คุณสังคม คุณคุณภาพ

เมื่อประมาณ 30-40 ปี ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าในสัดส่วนที่สูง จึงไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเกษตรกรรมไปสู่การเป็นเมืองอุตสาหกรรม ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลงเหลือ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทั้งประเทศและปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงมากขึ้น มีพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อมฉบับแรกในปี พ.ศ.2518 แต่ไม่สามารถครอบคลุมปัญหาทั้งหมด เกิดกองทุนจากการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อมปี พ.ศ.2535 ซึ่งแตกต่างจากกองทุนอื่น คือ

ออกเป็นกฎหมายจัดตั้งกองทุนในมาตรา 23-31 เพื่อใช้กองทุนเป็นกระบวนการสนับสนุนทางการเงินในการอนุรักษ์และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

แหล่งที่มาของกองทุน

ได้รับงบประมาณมาจากรัฐบาล โดยเงินก้อนแรกมาจากกองทุนน้ำมันประมาณ 4,500 ล้านบาท รัฐบาลสมทบงบประมาณรายปี ปีละ 500 ล้านบาท รวมถึงปัจจุบันมีกองทุนประมาณ 6,250 ล้านบาท แต่ถ้ามองจากการสนับสนุนด้านพัฒนาชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่นให้กับองค์กรพัฒนาเอกชน 22 โครงการ หรือ 15 องค์กรเป็นเงิน 111 ล้านบาท งบประมาณส่วนใหญ่ใช้สำหรับบำบัดน้ำเสียและเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิศวกรรม

วัตถุประสงค์ของกองทุน

จะกำหนดไว้ 5 ข้อ หากจะทำงานนอกเหนือจากนี้กฎหมายไม่ครอบคลุม คือ ใช้ในส่วนของราชการ ใช้ในการพัฒนา ใช้ในส่วนท้องถิ่น ใช้ลงทุนบำบัดน้ำเสียรวม และสนับสนุน กิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปิดกว้างให้องค์กรพัฒนาเอกชน

กลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ หน่วยงานราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ หรือหน่วยงานธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนกับกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันมีประมาณ 100 องค์กร

แนวทางในการดำเนินงาน เป็นองค์กรที่มีคณะกรรมการหลายชุด ได้แก่

1. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ควบคุมทั้งหมด มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานโดยตำแหน่ง
2. คณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม มีปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นประธาน
3. สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่เป็นเลขานุการฯ ช่วยเหลือพิจารณาโครงการและเอื้ออำนวยความสะดวกให้กับคณะกรรมการ

คณะกรรมการ แต่งตั้งอนุกรรมการอีก 2 ชุด คือ

1. คณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมทางเทคนิค ช่วยปรับปรุงโครงการ คือสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย อากาศเสีย ระบบกำจัดของเสียที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมด้านวิศวกรรมเป็นหลัก
2. คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงโครงการด้านการจัดการโครงการที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม

ในกรณีที่กองทุนสิ่งแวดล้อมตัดสินใจสนับสนุนโครงการ จะมีระบบตรวจสอบการเงิน โดยเงินจะถูกโอนไปที่กรมบัญชีกลาง ธนาคารกรุงไทยหรือบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ในกรณีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำโรงงานอุตสาหกรรม

ข้อจำกัดของกองทุน

มีลักษณะตั้งรับ คือ องค์กรพัฒนาเอกชนที่จดทะเบียนกับกองทุนสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่จะต้องทำโครงการเสนอเพื่อขอรับการสนับสนุน ซึ่งจะตั้งอยู่ในเงื่อนไขเหล่านี้คือ

1. เป้าหมายและกิจกรรมดำเนินงานทั้งหมดต้องปรากฏอยู่ใน พรบ. และในระเบียบที่กองทุนสิ่งแวดล้อมสร้างขึ้น

2. เกณฑ์การให้ทุนเป็นข้อจำกัดขององค์กรเอกชน ในการที่จะเข้าถึงแหล่งทุน กลไกการตรวจสอบในท้องถิ่นยังไม่ค่อยครอบคลุมเท่าที่ควร คนทำงานที่กองทุนเพียง 6 คน ต้องรับผิดชอบทั่วประเทศ

3. ระบบการพิจารณาค่าตอบแทนต่ำ ค่าจ้างการที่มีโครงการขอถอนตัวทั้งหมด 23 โครงการ วงเงิน 90.9 ล้านบาท โดยให้เหตุผลว่า การพิจารณาของกองทุนนานเกินไป ทำให้ผู้เชี่ยวชาญที่เตรียมไว้ไปรับงานอื่นและปัญหาที่เตรียมไว้ได้รับการคลี่คลายลงไปแล้ว

ข้อเด่น

มีระบบการตรวจสอบคุณภาพที่ต้นทาง คือ โครงการที่ไม่มีศักยภาพจริงให้กลับไปทำใหม่หรือช่วยให้โครงการมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีความถี่ถ้วนและรอบคอบพอสมควร และให้มีประสิทธิภาพอยู่ภายใต้กรอบของกองทุนสิ่งแวดล้อม

5. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม : คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ยอดรวมของเงินที่เข้ามาตั้งอยู่ในโครงการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project-- SIP) มีทั้งหมด 400 กว่าล้านบาท ถูกแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ ไปที่หน่วยงานภาครัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ตัวเลขที่ทำโครงการ 79 โครงการ เงินหนึ่งหมื่นล้านบาท และที่ธนาคารออมสิน 150 ล้านบาทสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็น 2 กอง คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) 120 ล้านบาท และกองทุนพัฒนาชุมชนเมือง 30 ล้านบาท

การก่อตั้งกองทุน

ตั้งขึ้นมาเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนฐานล่างของสังคมในช่วงที่กำลังมีวิกฤตเศรษฐกิจเนื่องจากคนจนที่ได้รับผลกระทบ กลับไปอยู่ชนบท เป็นการใช้วิกฤตให้เป็นโอกาส ซึ่งกองทุนนี้เข้าไปสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย 4 ประเภทได้แก่

1. องค์กรชุมชน ทั้งนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล
2. เครือข่ายชุมชน
3. องค์กรปกครองท้องถิ่นที่มีการทำกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น หมายถึง เทศบาล หรือ อบต. ไม่สามารถของงบประมาณจาก SIF ได้โดยตรง แต่ต้องไปมีกิจกรรมร่วมกับองค์กรในท้องถิ่น
4. สถาบันชุมชนที่มีกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น หมายถึง วัด โบสถ์ มัสยิดต่างๆ

แนวทางการดำเนินงาน

เป็นการให้ทุนแบบให้เปล่า โดยโครงการที่อยู่ในกรอบหรือในข่ายที่จะสนับสนุน มีอยู่

4 ประเภท ในระยะแรกต่อมาได้เพิ่มอีก 1 ประเภท หรือที่เรียกว่า เมนู 5 ได้แก่

1. โครงการเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน
2. โครงการเกี่ยวกับเรื่องของการจัดสวัสดิการของสังคมและสวัสดิการชุมชน
3. โครงการที่มีลักษณะการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม
4. โครงการที่เสริมสร้างความสามารถขององค์กรชุมชน
5. สวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ด้อยโอกาส

ระบบและกลไกการดำเนินงาน

ในการดำเนินการของกองทุนได้พยายามสร้างกลไกและกระบวนการในระดับต่างให้มีส่วนร่วม ซึ่งเป็นเรื่องของการกระจายอำนาจ มีจุดเด่นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากขึ้น

ขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากองค์กรชุมชนรวมตัวกันเขียนโครงการ จากนั้น SIF มีการสร้างกลไกเรียกว่า คณะทำงานจังหวัด Provincial Committee หรือ PC ทำหน้าที่ในการกลั่นกรองโครงการ หากเข้ากรอบหรือประเภทที่จะให้การสนับสนุน จะมีการไปประเมินในพื้นที่ โดยคณะทำงานจังหวัด ร่วมกับผู้ประเมิน ถ้าหากผ่านจะนำเข้าสู่การพิจารณาอนุมัติของคณะกรรมการระดับภาค จากนั้นจะถูกส่งต่อไปยังคณะผู้บริหารของ SIF ซึ่งอนุมัติเป็นขั้นสุดท้าย

เมื่อได้รับการอนุมัติและในขณะที่ยังอยู่ระหว่างการดำเนินงานอยู่ จะมีกลไกเข้ามาช่วยสนับสนุน คือ Local External Supervisor (LES) จากภายนอกโครงการเข้ามาช่วยดูแลโครงการในเรื่องของการให้คำปรึกษา การตรวจรับงวดเงิน การเบิกจ่ายเงินต่างๆ บางแห่งจะมีองค์กรพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ

โครงสร้างเดิมของ SIF เป็นการจัดระบบการรวมศูนย์ในการจัดการ ทำให้โครงการได้รับการอนุมัติช้า จึงมีการสร้างสำนักงานระดับภาคขึ้นมา 11 ภาค แล้วสำนักงานนี้ก็ทำงานคู่กับ PC และ RC (Regional Committee) ตั้งแต่การรับโครงการ กลั่นกรองและอนุมัติโครงการในระดับภาค จากนั้นเสนอคณะกรรมการบริหารส่วนกลางระดับประเทศ

การติดตามประเมินผล

ได้มีการสร้างขึ้นมา 2 ระบบ คือการติดตามประเมินผลภายในและภายนอก เริ่มตั้งแต่มีคณะกรรมการของธนาคารออมสินติดตามแล้วรายงานให้กระทรวงการคลังรับทราบคณะกรรมการบริหารกองทุน (EC) ติดตามแล้วก็รายงานให้คณะกรรมการธนาคารออมสิน กระทรวงการคลังและธนาคารโลกได้รับทราบเป็นระยะ ส่วนภายในได้มีการจัดตั้งหน่วยติดตามประเมินผลทำหน้าที่ประสานงานกับคณะติดตามและประเมินผลภายนอก ส่วนในระดับจังหวัดมีคณะทำงานติดตามภายในจังหวัดของตน

นอกจากนี้ SIF ได้พยายามสร้างสิ่งที่เรียกว่า “เวทีสาธารณะ” ในการรับฟังความคิดเห็นเป็นระยะ จุดเด่นของเรื่องการติดตามประเมินผลที่ SIF สร้างขึ้นมา เป็นเรื่องทั้ง 2 ระบบ ควบคู่ทั้งภายใน

ภายนอก ทำให้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินความก้าวหน้าขององค์กร การดำเนินงานรวมทั้งปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น มีข้อมูลรอบด้านมากขึ้น ไม่เอนเอียง

ผลการดำเนินงาน

จากงบประมาณที่จัดสรรออกไปประมาณ 3,000 ล้านบาท ครอบคลุม 76 จังหวัด โครงการที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุดคือ โครงการประเภทที่ 1 เป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เรื่องอาชีพ ส่วนโครงการที่ได้รับการสนับสนุนน้อยที่สุดคือประเภทที่ 3 เป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม

โครงการที่ดำเนินงานเสร็จในปัจจุบันมีประมาณ 1,206 โครงการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมากที่สุด ประมาณ 500 โครงการ ภาคตะวันตก มีโครงการน้อยที่สุด เพียง 89 โครงการจะเห็นว่าเมื่อมีการจัดการแบบกระจายอำนาจไปยังจังหวัดต่างๆ ก็ยังมีศักยภาพที่แตกต่างกันออกไป ความแตกต่างเกิดขึ้นจากวงเงินที่จัดสรรลงไป ในแต่ละภาคจะมีกำหนดเกณฑ์อยู่ 4 ตัว คือ จำนวนประชากร การอพยพโยกย้าย และความแห้งแล้ง ปัญหาหนี้สินของประชาชนในพื้นที่นั้น วงเงินที่จัดสรรลงไปไม่เท่ากันเพราะขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรแตกต่างกันในแต่ละภาค

ขอบเขตการศึกษา นอกจากการศึกษา จากเอกสาร การสัมภาษณ์ ที่ทำเกี่ยวข้องแล้วมีการทำ Focus Group และลงไปคุยกับชาวบ้านที่ได้รับการสนับสนุนจาก SIF ได้ข้อสรุปดังนี้

1. องค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจาก SIF

มีความคิดเห็นว่าเมื่อเกิด SIF ขึ้นมาทำให้ชุมชนมีการตื่นตัวในการช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ฟื้นฟูอาชีพในชุมชนต่างๆ แต่ว่าความตื่นตัวนี้มักเกิดขึ้นในขณะที่ SIF ที่โครงการดำเนินการอยู่ แล้วค่อยๆ ลดลงเมื่อหมดเงิน ทำอย่างไรให้รักษาความตื่นตัวอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

2. การเพิ่มทุนของสังคม ซึ่ง SIF มีส่วนช่วยอยู่พอสมควร

ทุนทางสังคม อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ทุนทางรูปธรรมและทุนทางนามธรรม

ทุนทางรูปธรรม หมายถึง ทุนที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล

ทุนทางนามธรรม ได้แก่ เรื่องของความคิด ศิลธรรม จริยธรรม

ทุนทางสังคม เหล่านี้ในช่วงที่มีการทอดตัวลงไป ได้รับการดูแลฟื้นฟู และส่งเสริมศักยภาพมากขึ้น ในช่วงที่ SIF เข้าไปดำเนินการ ซึ่งไม่ได้ให้เป็นเงินอย่างเดียว ได้มีกระบวนการหนุนเสริมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระบบกลไกในระดับจังหวัดขึ้นมา แล้วยังมีกลไกอื่นเข้าไปเสริม เช่น LES หรือ คณะติดตามประเมินผล

โดยสรุป Model ของ SIF เป็นที่น่าสนใจ แต่ที่เป็นปัญหาคือ นับตั้งแต่เริ่มดำเนินงานเมื่อ กันยายน 2541 มีการเปลี่ยนแปลงภายในมาก ผู้ที่เกี่ยวข้องตามไม่ทัน มีการทำความเข้าใจกันตลอด

ในอนาคต SIF พยายามเข้าไปเชื่อมโยงด้านนโยบาย กับทางสภาพัฒน์ฯ เข้าไปนำเสนอในเชิงนโยบาย เชื่อมโยงกับกองทุนพื้นที่ต่างๆ ผู้บริหารกองทุนไม่ได้คิดแต่เพียงว่าจะบริหารเงินก้อนนั้นแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะอย่างไรให้เกิด Impact ให้มากขึ้นในเชิงนโยบาย

ทดลองนำเสนอรูปแบบกองทุน : ผู้แทนคณะวิจัย โดย คุณสังคม คุณคณากรสกุล

ทุนที่แต่ละองค์กรบริหารอยู่มีที่มาจาก 2 แหล่งใหญ่ คือ ทุนภาครัฐและทุนภาคเอกชน ซึ่งมีจุดเด่นและจุดด้อยต่างกัน ซึ่งคณะวิจัยสามารถทดลองทำการเสนอรูปแบบกองทุนในอนาคต โดยแยกตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แหล่งงบประมาณหลักของทุนเพื่อการพัฒนา มาจากภาครัฐ หรืองบประมาณแผ่นดิน ขณะเดียวกันการเปิดโอกาสให้มีการระดมทุนจากท้องถิ่นหรือทุนจากต่างประเทศได้ด้วย เพราะขณะนี้แหล่งทุนจากต่างประเทศค่อยๆ ลดจำนวนลงเนื่องจากประเทศไทยถูกมองว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว หากเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ อีกหลายประเทศ ดังนั้นประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการระดมทุนภายในประเทศเป็นหลัก ทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งหากพิจารณาจากขนาดของเม็ดเงินพบว่าทุนจากภาครัฐมีขนาดใหญ่ และมีผลกระทบโดยรวมต่อการพัฒนาประเทศมากกว่าทุนจากภาคประชาชน ในขณะที่ทุนจากภาคประชาชนมีนัยสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นได้ดีกว่า

ขนาดของกองทุนที่สนับสนุนการพัฒนาในระดับประเทศ ไม่ควรเป็นกองทุนขนาดเล็ก แต่ควรเป็นกองทุนขนาดกลางขึ้นไปโดยมีวงเงินประมาณ 600 ล้านบาทต่อปี หรือ 50 ล้านบาทต่อเดือน เพราะถ้ากองทุนมีขนาดเล็กมากเกินไปการดำเนินงานก็ไม่สามารถจะส่งผลถึงกลุ่มเป้าหมายได้ในปริมาณกว้าง

2. วิสัยทัศน์ กองทุนมุ่งเน้นให้คนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวโดยคำนึงถึงปัญหาของประเทศเป็นหลัก คล้ายกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3. วัตถุประสงค์ น่าจะมีภารกิจอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- (1) เป็นกลไกกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนทำงานพัฒนา
- (3) ควรมีการสนับสนุนวิจัยพัฒนาในด้านที่มีผลกระทบทางด้านนโยบาย ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม

4. โครงสร้างและแนวทางบริหารกองทุน กองทุนใหม่ ควรมี 2 ระดับ

(1) กองทุนส่วนกลาง ส่วนกลางกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์หลักตลอดจนจัดสรรงบประมาณกระจายสู่ท้องถิ่น ภูมิภาค โดยดูยุทธศาสตร์และปัญหาความเดือดร้อน (Targeting Map) ตลอดจนมีอำนาจในการตัดสินใจในโครงการต่างๆภายใต้ข้อเสนอของกรรมการส่วนท้องถิ่น ในกรณีที่พบว่าโครงการใดที่ท้องถิ่นเสนอมาขัดต่อนโยบาย ยุทธศาสตร์หลักหรือไม่โปร่งใสอาจทำการยับยั้งได้

(2) กองทุนส่วนท้องถิ่น การจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาสู่ท้องถิ่น การสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของกองทุน ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงบริบทและยุทธศาสตร์การพัฒนาของท้องถิ่น ส่วนแนวทางการบริหารกำหนดให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดได้ด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพความคล่องตัว รวมถึงมีอิสระการจัดตั้งกองทุนและระดมทุนในระดับท้องถิ่น

5. กลไกในการพิจารณาระดับต่างๆ จะมีคณะกรรมการทั้ง 2 ระดับ

(1) กรรมการส่วนกลาง มีหน้าที่

- กำหนดทิศทาง นโยบาย ยุทธศาสตร์ โดยรวมของกองทุน
- ควบคุมให้เป็นไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ของกองทุน
- มีสิทธิยับยั้งโครงการที่ผ่านมาจากการอนุมัติของคณะกรรมการท้องถิ่น
- ตรวจสอบกลไกการดำเนินงานทั้งระบบ

คุณสมบัติของคณะกรรมการ

- กรรมการควรได้รับการยอมรับหรือเสนอชื่อเพื่อเป็นตัวแทนของภาคต่างๆ
- กรรมการไม่ควรมีส่วนในการพิจารณาโครงการพัฒนาที่ตนเองมีส่วนได้เสีย

(2) กรรมการส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่

-ศึกษาและพิจารณา โครงการท้องถิ่น ว่าสอดคล้องกับยุทธศาสตร์หลักของกองทุน ในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงบริบทและยุทธศาสตร์การพัฒนาของท้องถิ่น

-อนุมัติโครงการในระดับท้องถิ่น

-ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโครงการระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิอาจจะเป็นนักวิชาการหรือชาวบ้านก็ได้

3. กลุ่มเป้าหมาย

การดำเนินโครงการพัฒนา ควรเป็นของภาคประชาชน โดยคำนึงว่าผู้รับประโยชน์ที่แท้จริงควรเป็นผู้ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งนี้อาจมีการระดมหรือขอความร่วมมือจากภาคีต่างๆเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้กลุ่มเป้าหมายหลักได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนทั่วไป

4. วิธีการสนับสนุนงบประมาณ ควรมี 3 รูปแบบ

4.1 เงินให้เปล่า เป็นการเสริมสร้างการพัฒนาผู้ด้อยโอกาสในสังคม คนที่ให้ไปแล้วไม่สามารถส่งคืนได้ แต่สามารถเข้าไปก่อให้เกิดศักยภาพในการพัฒนาในส่วนอื่นได้

4.2 เงินกู้ยืม เช่น ชุมชนทำกิจกรรมบางอย่าง แล้วมากู้ยืมเพราะอย่างน้อยเมื่อทำการไปแล้วก็มีการได้มาส่งคืนดอกเบี้ย ควรกำหนดในอัตราที่เหมาะสม

4.3 ทุนหมุนเวียน สนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านหรือในท้องถิ่น

ข้อพิจารณาในการสนับสนุนงบประมาณ

- (1) มีการกำหนดยุทธศาสตร์ระยะสั้นและระยะยาว
- (2) มีกลไกการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกองทุนระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ
- (3) สร้างกลไกให้เกิดภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน
- (4) สร้างกลไกการบริหารกองทุนที่ชัดเจน โดยไม่ทำโครงการพัฒนาเอง

(5) สร้างกลไกให้เกิดสำนึกว่ามีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุน

5. การตรวจสอบประเมินผล

5.1 การตรวจสอบประเมินผลภายใน ควรมี

(1) การตรวจสอบประเมินผลของส่วนกลาง มีหน้าที่

- จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายในเพื่อติดตามความก้าวหน้า การบรรลุวัตถุประสงค์ คุณภาพของการดำเนินงาน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล
- การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จของดำเนินโครงการ
- การจัดสร้างระบบหมุนเวียนกันตรวจสอบภายในในรูปของคณะกรรมการ
- ตรวจสอบบัญชีและรายงานการเงิน
- การรายงานผล

(2) การตรวจสอบประเมินผลของส่วนภูมิภาค มีหน้าที่

- การรายงานผลการทำงาน
- การติดตามดูงาน

5.2 การติดตามประเมินผลภายนอก

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบโครงการ

(2) การมีส่วนร่วมสร้างกลไก การตรวจสอบภายนอก โดยขอความร่วมมือจากสถาบันวิชาการในท้องถิ่นเพื่อช่วยในการประเมินผลโครงการและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล

อภิปรายและเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมประชุม

ผู้แทนจากกระทรวงการคลัง

ในเรื่องเอกสารจะพบว่าขาดการสำรวจว่ากองทุนต่างๆทำอะไรกันบ้างด้านเนื้อหา คำตอบจากการวิจัยค่อนข้างน้อย ไม่เน้นเป็นรูปธรรม อาจได้บ้างในแง่ปัญหาของแต่ละกองทุนเท่านั้น รูปแบบการวิจัยของกองทุนนั้นมีวัตถุประสงค์ มีการดำเนินการที่มีประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริงหรือไม่ การศึกษาวิจัยไม่ได้ผลสัมฤทธิ์ออกมาเลย มีเพียงแต่ละโครงการใช้เงินไปเท่าไร ในรายปีมีเท่าไร แต่ที่ได้รับมาไม่ว่าจะเป็นเงินของภาคเอกชนหรือจากต่างประเทศ เช่น บางองค์กรได้รับจากภายนอกหรือบางองค์กรใช้ของราชการต่างๆ เหล่านี้เราไม่ได้วัดในลักษณะนั้น งานวิจัยน่าจะมีลักษณะเพื่อที่จะได้ข้อสรุปว่ากองทุนต่างๆน่าส่งเสริม ควรดำเนินการหรือไม่ และน่าจะเข้าช้อยกับงานของส่วนราชการที่ใช้งบประมาณของประเทศเป็นประเด็นที่นักวิจัยน่าจะมีคำตอบออกมา ถึงแม้ตอนท้ายสรุปออกมาจะนำเสนอเป็นอีกกองทุนหนึ่งขึ้นมาอีกในความรู้สึกส่วนตัวยิ่งงงใหญ่ เพราะว่าตอนนี้เรามีกองทุนทั่วประเทศเป็นร้อยๆกองทุน

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

การดำเนินงานของกองทุน ซึ่งยั่งยืนวัดได้จากการที่คนในท้องถิ่นรู้สึกเป็นเจ้าของและมีการขยายผลจากเงินทุนน้อยสามารถก่อประโยชน์ได้มาก

มีความรู้สึกเป็นห่วงเรื่องการใช้เงินกองทุนที่มาจากภายนอก โดยเฉพาะในรูปของเงินกู้และมาในระยะเวลาสั้น ซึ่งจะเกิดผลดีและผลเสียต่อสำนึกของชุมชน กองทุนควรจะเน้นเรื่องเหล่านี้คือ

1. แหล่งที่มา ควรมีการระดมทุนภาคประชาชนโดยใช้หลักคุณธรรมว่าจะต้องระดมทุนเพื่อภูมิลำเนาของเรา
2. กองทุนควรมีความหลากหลาย ที่สำคัญคือชุมชนต้องมีส่วนร่วมและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอว่าคณะกรรมการมาจาก 5 ภาค และมีสัดส่วนเท่าเทียมกัน เพราะการเป็น Partnership จะมีไม่เท่ากัน เป็นภาครัฐมีหน้าที่ในการกำกับกติกา ควรมีสัดส่วนเท่าเทียมกับกองทุนพัฒนาท้องถิ่นเท่ากับชาวบ้านหรือไม่ ดังนั้นองค์กรเพื่อการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งควรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผู้มีส่วนโดยตรง คือชุมชน กับส่วนอื่นๆ ที่เป็นภาคีเพราะเป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามาเสริมเท่านั้น
3. การกระจายไปยังกลุ่มเป้าหมายหลักให้มีสัดส่วนที่ต่างกัน องค์กรชุมชนเป็นอันดับแรก และองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเป็นผู้เสริมในเรื่องสิทธิ การรวมกลุ่มของประชาชน

การทำเรื่องกองทุนเป็นเป้าหมายที่ดี เป็นกลไกที่มีความจำเป็นในขณะที่สังคมอ่อนแออย่างรุนแรง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการบูรณะสังคมส่วนที่ด้อยและเกิดปัญหาช่วงที่ผ่านมา ปัจจุบันกองทุนสิ่งแวดล้อมให้ 1 ใน 60 จึงเป็นกลไกการจัดการของภาครัฐเริ่มจากแนวคิดปรัชญา จนถึงการณ์ปฏิบัติ การดำเนินโครงการและการประเมินผล ถ้าเปรียบเทียบจาก 5 องค์กรที่ศึกษาจะให้ลำดับต่ำสุด พรบ. ยังทำไปสิ่งแวดล้อมยังเสื่อมโทรมลง เรามีบทเรียนจากการพัฒนามาก กรณีของ SIF เงินมาก่อนข้างมาก แต่การใช้คุณธรรมในจิตใจไม่มีและโครงสร้างของชุมชนไม่เข้มแข็ง

ถ้าจะพัฒนาสังคมรัฐจะต้องเป็นฝ่ายที่ให้การสนับสนุนในสัดส่วนที่ไม่น้อยกว่าการพัฒนาด้านอื่นๆ และให้โครงการประเภทที่มีระยะยาว

คุณหมออรรถพร

มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. หน่วยงานที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณของรัฐคิดว่าถ้าสามารถระบุให้ชัดเจนได้จะเป็นประโยชน์มาก เช่น งบของรัฐเมื่อทำแล้วได้ผลดีหรือไม่ดีหากเปรียบเทียบระหว่างทำเองกับให้องค์กรพัฒนาเอกชนทำ
2. เกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนการลงทำงานในชุมชนของภาครัฐขาดไป กระบวนการสานต่อกับสำนักงานงบประมาณ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะให้ชัดเจน เพราะในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 เน้นความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ
3. หากเน้นเฉพาะ 3 กลุ่มเป้าหมายหลัก คิดว่าค่อนข้างจะลำเอียง เพราะในส่วนของการองค์กรท้องถิ่น ที่จะเป็นแนวร่วมการทำงานของชุมชนค่อนข้างจะมาก จากสถิติของกรมประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 60-70 มาจากการและองค์กรท้องถิ่น คิดว่าเป็นตัวช่วยและกระตุ้นสร้างความเข้าใจ ซึ่งมีงบประมาณลงไปสนับสนุน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้มากขึ้น มีหลายกองทุนที่ทำ

ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของตนเอง เวลาลงพื้นที่ซ้ำซ้อนกัน ควรจะมีการประสานงานให้เป็นระบบ และเชื่อมโยงกันให้มากกว่านี้

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณ ในรูปแบบที่คณะผู้วิจัยนำเสนออยากให้มีรูปธรรมที่ชัดเจนว่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนที่จะให้เงินสนับสนุนมีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นอย่างไร มีการจัดรูปองค์กรที่สามารถทำงานได้จริงหรือไม่

สิ่งที่องค์กรพัฒนาเอกชนละเลยคือความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านที่เกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่นำไปสู่การตอบคำถามเรื่องความยั่งยืนและความต่อเนื่องของชุมชน การบริการการเงินมีส่วนสำคัญ แต่ไม่ค่อยพูดถึง การประเมินผลโครงการก่อนอนุมัติจริงๆ ระบบการบริหารจัดการควรเป็นอย่างไร แต่พอตรวจผลงาน การทำงาน การเงินพบปัญหา เช่น ชาวบ้านเขียนหนังสือไม่เพียงพอพิมพ์ลายนิ้วมือ จะให้ทำระบบบัญชีมาตรฐานตามเงื่อนไขของแหล่งทุนได้อย่างไร

ข้อเสนอ คือ ถ้าต้องการที่จะให้มีรูปแบบบริหารกองทุนที่ชัดเจนควรมีรูปแบบของการบริหารการเงินให้ชัดเจน

คุณไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม

ได้ฝากข้อคิดเกี่ยวกับงานวิจัยว่ามีประโยชน์ วิธีหนึ่งที่จะใช้ประโยชน์ได้คือ เอามาจัดประชุมหรือสัมมนา ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือบริหารกองทุนต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อมาคุยกันว่า การบริหารกองทุนต่างๆที่มีอยู่แล้วจะปรับปรุงได้อย่างไร หรือปรับโครงสร้างขนาดใหญ่หรือจะสร้างใหม่ จัดประมาณ 1 วัน หรือครึ่งวันก็จะได้ความคิดที่เป็นรูปธรรม จะได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยยิ่งขึ้น

ที่ปรึกษาโครงการ : ดร. อุทัย ดุลยเกษม

แต่เดิมการพัฒนาทั้งหลาย เงินที่จะนำมาพัฒนาอยู่ในหน่วยงานของรัฐมาก แผนงานพัฒนามีโดยตรงนี้มีข้อจำกัดคือไม่ค่อยได้ผล เลยนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนและนำไปสู่กิจกรรมและหวังว่านำไปสู่การพัฒนาเหมือนกัน แล้วฝ่ายองค์กรพัฒนาเอกชนก็ยังมีกองทุนขึ้นมา จากการศึกษา 5 กองทุน ได้พูดถึงการบริหารกองทุน การมีส่วนร่วม Accountability ทั้งหมด แล้วต้องทำเป้าหมายส่วนหนึ่งไปจบที่การมีกองทุนที่เป็นของชุมชนจัดขึ้น ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของจริงๆ เงินสนับสนุนหรือเงินให้เปล่าหรือเงินยืมต้องนำมาสนับสนุนศักยภาพของชุมชนที่ชุมชนสามารถควบคุมเงินทุนของตัวเองได้ภายในชุมชน และตัดสินใจในการเลือกพัฒนาได้

เจ้าหน้าที่จากกระทรวงมหาดไทย

ตั้งข้อสังเกตในเรื่องกลุ่มเป้าหมายคือผลจากการวิจัยจะเห็นรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงาน แต่รูปแบบที่เกิดขึ้นเป็นโครงการที่สะท้อนปัญหาที่แท้จริงหรือไม่ จากประสบการณ์ที่เคยอยู่ต่างจังหวัด มาก่อน ได้เคยไปเป็นกรรมการพิจารณากองทุน บางครั้งเงินเร่งด่วนมาก สะท้อนปัญหาของโครงการ เหมือนกัน แต่สะท้อนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ในรูปแบบกลไกที่ชัดเจนมีประโยชน์มากไหมที่จะ Organize กลุ่มต่างๆ เพราะว่ามีคณะกรรมการของจังหวัด แต่บางครั้งตัวแทนไม่ครอบคลุมจึงมีปัญหาโครงการที่ เสนอขึ้นมา กรรมการระดับภาคจะพิจารณาถึงเนื้อโครงการ แต่ความจริงมีปัญหาซึ่งสะท้อนจริงๆ แต่ ไม่ได้รับการพิจารณาขึ้นมา

การลดต้นทุนในการจัดการขณะที่ภาคเอกชนลดต้นทุนลง การดำเนินงานเรื่องประชาคม กองทุนภาครัฐซึ่งมีผลมากในหมู่บ้าน

-เสนอว่า ต้องการให้มีการหารูปแบบการต่อยอดในส่วนที่ดีเพื่อลดต้นทุนไม่ซ้ำซ้อน และ ประสานงานกัน ได้จะเป็นการช่วยประหยัดในเรื่องการบริหาร

-กองทุนของชุมชน มีแนวโน้มว่ายั่งยืน เพราะเป็นกองทุนที่ชาวบ้านดำเนินการเอง จะแตกต่างจากกองทุนที่ให้ไปตามโครงการ เช่น มียาซาว่า (Miyazawa Plan) แล้วจะค่อยๆหายไป ซึ่งจะคัดค้านไปว่าโครงการนี้มีรูปแบบเป็นอย่างไร และพัฒนาต่อเนื่องได้หรือไม่

-ตามพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจ ในปี 2545-2549 ท้องถิ่นจะมีรายได้ประมาณ ร้อยละ 35 ของงบประมาณแผ่นดิน หรือประมาณ 300,000 กว่าล้านบาทที่ลงไป ในท้องถิ่น องค์กรไหน สามารถที่จะลงไปติดต่อกับทางท้องถิ่นได้ ก็จะสามารถปรับการสนับสนุนได้เป็นรายปี

คุณรศยา จันทรเกียรติ

ถ้ามองรูปธรรมจริงๆตัวกองทุนที่พูดถึงนี้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนใช้ประโยชน์ได้เลย จาก ประสบการณ์ที่ได้ทำงานและสัมผัสท้องถิ่นมานานพบว่า หน้าที่จะต้องทำคือบทบาทการประสานงาน (Facilitator) คือ ทุกคนบรรลุวัตถุประสงค์ของตัวเองหมด แต่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์รวม เช่น ศูนย์ พัฒนาชาวเขา เสริมชาวเขาให้มีอาชีพดีขึ้น รายได้ดีขึ้น เป็นองค์กรที่เอาวิธีการพัฒนามาจากสวิสเซอร์ แแลนด์ แต่ในขณะเดียวกันก็ไปกระทบป้าอนุรักษ์ที่อยู่ติดกัน ซึ่งเป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ทำเรื่อง Environmental Education ปัญหาขณะนี้คือ (1) ขาดตัวประสานกลางที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียใดๆ (2) การให้ความรู้เรื่องชุมชนที่อยู่ได้ในระยะยาว การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและการศึกษา

ในส่วนที่ อบต. ได้เงินไป ชุมชนจะมีส่วนในการจัดการสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ เรื่อง ถ้าชุมชนมี ความเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจ แต่ยังมีอีกหลายชุมชนที่ยังอ่อนแออยู่ภายใต้ระบบพึ่งพิง ยังมีอิทธิ พลท้องถิ่น ตรงนี้เป็นคาบสองคม โดยแท้จริง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ที่ลงทำงานและหน้าที่ตรงนี้ ต้องมีด้วย

กองทุนสิ่งแวดล้อม

ข้อชี้แจงในส่วนที่ถูกพาดพิงถึง คือ เรื่องการจัดสรรเงินกองทุนให้กับภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเงินกองทุนตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมต้องการฟื้นฟูแก้ไข เนื่องจากว่าเงินใน การลงทุนก่อสร้างระบบต่างๆ เป็นไปในปริมาณที่มาก เมื่อเทียบสัดส่วนดูแลองค์กรพัฒนาเอกชนจะ

ได้น้อย เพราะกฎหมายกำหนดว่าแต่ละโครงการได้ไม่เกิน 5 ล้านบาท อยู่ในกฎระเบียบการจัดสรรเงิน และเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการให้เป็นมาตรการเสริม ทางด้านการเงินในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งในอดีตขาดการลงทุนในการ จัดสร้างระบบบำบัดพวกนี้ รัฐบาลจึงส่งเสริมให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีการก่อสร้างระบบ เนื่องจากมีข้อ จำกัดทางการเงินของท้องถิ่น ซึ่งไม่สามารถหาเงินมาลงทุนก่อสร้างได้

ในอนาคต เมื่อท้องถิ่นมีรายได้ตาม พ.ร.บ.การกระจายอำนาจจะต้องมีส่วนสมทบเงิน แทนที่ รัฐบาลไปช่วยอุดหนุน ตอนนี้กำหนดสัดส่วนว่าโครงการท้องถิ่นเข้ามารับความช่วยเหลือจากกองทุนจะ ต้องมีเงินสมทบประมาณร้อยละ 5-35 แล้วกองทุนจะสนับสนุนประมาณร้อยละ 95-70 เป็นสัดส่วนถด ถอยหมายความว่า ช่วงแรกท้องถิ่นมีศักยภาพน้อยก็จะสนับสนุนมาก

อาจารย์ปรีชาติ วลัยเสถียร

ข้อเสนอประเด็นแรก คือ สถานะของกองทุนและการทำงานเชิงกระบวนการเป็นเพียงองค์ ประกอบส่วนหนึ่งในงานพัฒนา จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นงาน Facilitator งานของการสร้างจิตสำนึก งานของการวิเคราะห์ ประการที่สอง ทุนน่าจะก่อให้เกิดการ บูรณาการของการพัฒนาเพื่อจะได้เห็นความเชื่อมโยงของกิจกรรมที่จะตอบสนองต่อความเข้มแข็งและ ยั่งยืนของชุมชน และการพัฒนาไม่น่าจะเป็นลักษณะของทุนที่ให้แต่ละกิจกรรมโดยที่ไม่มีการพิจารณา แต่เดิมชุมชนทำอะไรมีประสบการณ์อย่างไร สถานการณ์ของปัญหาความต้องการขณะนั้นคืออะไร ทุน นั้นจะเชื่อมกับโครงการหรือแผนของโครงการมากกว่าที่จะเป็นกิจกรรมเดี่ยวๆที่เกิดขึ้นตามระยะ ถ้าทุน ไหมมาชุมชนก็จะปรับตัวเพื่อดึงเอาทรัพยากรนั้นมา ทุนน่าจะมองเพื่อความเจริญก้าวหน้าหรือความ เคลื่อนไหวของชุมชนด้วย อยากให้มีการถ่ายโอนของทุนจากภายนอกไปสู่ทุนภายใน วิสัยทัศน์ที่คณะ วิจัยเสนอมาเห็นว่ายังมองไม่เห็นเป็นภาระกิจเฉพาะของกองทุน แต่ยังไม่ได้เชื่อมโยงเกี่ยวกับงานพัฒนา โดยเฉพาะกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งหรือเข้ามาใช้ประโยชน์จากกองทุนได้ ถ้ามองเฉพาะ บทบาทของกองทุน ก็เหมือนกับธนาคาร ใครเข้มแข็งก็จะเข้าถึงทรัพยากรตรงนั้นได้ กองทุนจะทรง อิทธิพลมากในงานพัฒนา หลายหน่วยงานรวมทั้งบางองค์กรพัฒนาเอกชนเอง สามารถปรับเปลี่ยน นโยบายแผนงานตามกระแสของทุน รวมทั้งองค์กรประชาชนด้วย

ในแง่ของกองทุน SIF เป็นเครื่องมือสนับสนุนกระบวนการและทำให้เกิด Facilitator เกิด สถาบันการพัฒนา เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คือฐานเครือข่ายองค์กรชุม ชนโดยเฉพาะ โครงการประเภทที่ 5 ที่เป็นกระบวนการใหญ่โตมีเครือข่าย กว่า 600 เครือข่าย เริ่มทำ แผนชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งมีการอนุมัติแล้วประมาณ 800 ตำบล ครอบคลุม 50 จังหวัด ประมาณ 80 กว่า ล้านบาท หวังว่าจะเป็นแผนพัฒนาที่สะท้อนความต้องการและเชื่อมกับ แผนของ อบต. และเทศบาล ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดกระทรวงการคลัง ที่จะให้ลงไปอยู่ที่เทศบาลและ อบต.มาก ชุมชนจะต้องพยายาม พึ่งตนเองและดึงงบประมาณจากท้องถิ่นมาสนับสนุนเป็นกระบวนการพัฒนาที่ควบคู่กันไป

ในแผนชุมชนที่เริ่มขณะนี้ จะเป็นลักษณะของเวทีเรียนรู้ร่วมกัน โดยชุมชนเป็นคนจัดเวที ซึ่ง ทำเสร็จแล้ว 4-5 เวที แล้ว อบต. เทศบาลเข้าไปในเวทีนี้ด้วย โดย SIF สนับสนุนให้เกิดกระบวนการผ่าน แผนงานโครงการ และยังมียังอีกส่วนหนึ่งคือสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ เสริมสร้างกระบวนการ

เรียนรู้ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 100 ล้านบาทจากวงเงินที่สนับสนุนโครงการทั้งหมด เป็นเงินที่สนับสนุนด้านเวทีติดตามเรียนรู้ให้คณะทำงานจังหวัดเป็นผู้ใช้งบนี้เป็นหลัก สถาบันชุมชนกลุ่มออมทรัพย์หรือสวัสดิการชุมชน เกิดจากฐานให้การทำงานเรื่อง SIF เมนูที่ 5

ดร.อุทัย ดุลยเกษม

ในการพูดถึงกองทุนเพื่อการพัฒนา เราตีความการพัฒนาว่าอย่างไร จะมีลักษณะเฉพาะมาก เราต้องแยกให้ออก เช่น กองทุนเป็นกองทุนพัฒนาหรือเปล่า มีกองทุนอื่นๆอีกมาก ถ้าสมมติว่ากองทุนต่างๆ เหล่านี้รวมตีความเป็นกองทุนพัฒนา เราควรจะแยกออกเป็นแต่ละมิติ หรือควรจะเป็นกลุ่ม จะเรียกว่า “กองทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน” ในการทำให้ชุมชนสามารถที่จะฟื้นฟู และให้ทุนชุมชนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งชุมชนมีหลายประเภท ถ้าสมมติเรารับความคิดเหล่านี้ได้ การจัดสรรกองทุนได้รู้ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์เรามุ่งไปสู่หลักใหญ่ควรจะไปเพื่ออะไร หน่วยที่ได้รับการสนับสนุนชุมชนในความหมายกว้าง ไม่ใช่ตามขอบเขตของมหาดไทยซึ่งชุมชนมีหลายประเภท

บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ

การพัฒนามีหลายตัวไม่มีขอบเขตว่าจะพัฒนาอะไร อยากจะเสนอว่าเราต้องพัฒนาคนตามแผนฯ 8 และในแผนฯ 9 มีส่วนร่วมค่อนข้างมาก เมื่อพัฒนาคน คนดีชุมชนดี สังคมกว้างก็ดี แต่การเข้าถึงตรงนั้นมันยาก ซึ่งเครื่องมือที่ใช้มี 2 ตัว คือ ต้องมีการลงทุนประการแรกคือ บุคลากร ทุนที่ไม่ใช่เงินอย่างเดียว การพัฒนาคนโดยนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ มีความสามารถเป็น Leadership เป็นผู้นำที่ดี ขึ้นมาให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน จัดเป็นหมวดเป็นหมู่ ถ้าเรา Empower ตรงนี้ขึ้นมาได้ โครงการต่างๆ ที่เราสร้างจะทำต่อไปเป็นขั้นที่ 2 ถ้าชุมชนมีความสามารถวางแผนได้ โครงการของรัฐบาลมีก็กระทรวงงานมีทุกฝ่ายก็เอาของชาวบ้านไปเชื่อมกับงานที่มีอยู่

องค์กรพัฒนาเอกชน มีปัญหาอยู่ 2 ประการคือ

1. เรื่องการบริหาร เนื่องจากบุคลากรที่มีจิตสำนึกด้านการพัฒนามีน้อย จะหาที่มีคุณภาพมาได้อย่างไร
2. การบริหารที่ไม่ใช่คนๆเดียว ซึ่งจะเป็นกลุ่มใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นโครงสร้างที่ต่อเนื่องจะต้องมีความสามารถ และงบประมาณสนับสนุนมีสวัสดิการที่มั่นคง สิ่งสำคัญคือ จะต้องสร้างจิตใจ สร้างอุดมการณ์ที่จะทำให้มันคง

ผู้นำชุมชนจากเชียงใหม่

จุดที่มีการเปรียบเทียบ เนื่องจากงานของสภาคาทอลิก เป็นงานขององค์กรทางศาสนา จึงเน้นการพัฒนาคนในแง่ของคุณค่า ศาสนา วัฒนธรรมชุมชนมาเป็นหลักในการทำงาน แต่การเตรียมบุคลากร และเจ้าหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่อง ยังมีปัญหา ซึ่งรับคนที่จบระดับมหาวิทยาลัยมาทำงานเพียง 1-2 ปี แล้ว

ไปที่อื่น จากประสบการณ์เหล่านี้ ทำให้มองย้อนกลับว่าชุมชนจะสร้างคนของชุมชนขึ้นมาเป็นเจ้าหน้าที่ได้อย่างไร

ที่ศูนย์เชียงใหม่ เริ่มรับเอาลูกหลานของชุมชนมาฝึก และรับเป็นเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดความผูกพันกับชุมชน และอุทิศตนค่อนข้างมาก แต่จุดด้อยคือ ชุมชนขาดการบริหารจัดการ จะทำให้เกิดการเชื่อมกับส่วนที่มีเทคนิคทักษะได้อย่างไร เมื่อ SIF เข้ามาซึ่งเป็นการต่อยอดจากที่มีอยู่ ชุมชนเอง ก็พยายามจะเข้าไปรับการสนับสนุนในส่วนนี้

คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์

มี 2 จุดที่คิดว่าจะน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับกองทุนหรือการพัฒนาต่อไป คือ (1) การมองเข้ามาข้างในคือ บทบาทและวิสัยทัศน์ของเจ้าหน้าที่ ใน SIF มีการคุยกันทุกเดือน เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ และกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ร่วมกัน และ 2) ระบบข้อมูล MIS ของ SIF โดย World Bank เข้ามาช่วยวางพื้นฐานในตอนแรก และต่อมาได้เอาคนไทยมาพัฒนาตัวเอง เพื่อพัฒนาระยะของไทยให้ได้ คือสามารถเชื่อมต่อได้หมดทั้ง 11 ภาค ทำให้ข้อมูล Up date มาก ทันทีที่คณะกรรมการภาคอนุมัติ 2-3 วัน ข้อมูลจะเข้ามาที่ส่วนกลาง ทุกสิ้นเดือนกรรมการบริหารประชุมจะมีข้อมูลทันเหตุการณ์ทุกภาค เมื่อประชุมเสร็จภายใน 1 อาทิตย์ จะเปิดเผยข้อมูลทำระบบเอกสารและอินเทอร์เน็ตไม่สามารถแก้ไขข้อมูลส่วนอื่นได้ เพราะมีระบบล็อกของแต่ละองค์กร อยากจะฝากไว้ว่า ระบบข้อมูล MIS น่าจะให้ความสำคัญกับระยะต่อไป และจะสามารถเชื่อมโยงกันได้

ดร. สีสารณ บัวสาย

มี 2 ประเด็นซึ่งจะโยงจากรายงานเฉพาะกรณี และโยงมาหาข้อสรุป แต่จะพูดถึงข้อสรุปก่อน

ประเด็นแรก คือ เงินกองทุนเพื่อการพัฒนาที่แยกออกเป็นสาขา กับประเภทที่มองเป็นองค์กรรวม ในทางปฏิบัติถ้าจะให้ทุกคนหันมาทำแบบองค์กรรวมเหมือนกันหมด คงเป็นไปได้ แต่สิ่งที่เป็นไปได้ คือ จากข้อมูลยืนยันว่ากระบวนการทำงานพัฒนาต้องเอาคนเป็นหลัก จะโยงไปหาข้อเสนอแนะว่าในช่วงแผน 9 ถ้ารัฐจะเน้นคน รูปธรรมที่ควรจะเน้นคือ ไปสร้างข้อกำหนดหรือเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้กองทุนต่างๆ ที่มีอยู่มองมิติเรื่องการพัฒนาคนด้วย

ข้อบังคับภายในของทุกกองทุนเปลี่ยนได้ด้วยกรรมการนโยบายของกองทุนนั้น ถ้ามองข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อมูลของแต่ละกรณีศึกษาไม่ว่า LDI กองทุนสิ่งแวดล้อม พชม. สภาคาทอเล็ก หรือ SIF จะต้องชี้ให้เห็นว่าเรื่องการพัฒนาคนหรือการมีส่วนร่วมคิดร่วมทำจากฐานล่างส่งผลอย่างไรต่อความยั่งยืนของการพัฒนา ต้องชี้ออกมาให้ได้จึงจะมีน้ำหนักพอ จะไปรองรับข้อเสนอ

ประเด็นที่ 2 เรื่องการบริหารจัดการกองทุนให้กระจายสู่ท้องถิ่น เป็นข้อเสนอแนะโดยดึงออกมาจากจุดเด่นจากหลายองค์กร กลไกของท้องถิ่นจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ จะต้องมีการมีเครื่องมือที่สนองความต้องการ ทำให้กลไกท้องถิ่นเข้มแข็ง สรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. เพิ่มความสามารถด้านการบริหารจัดการ เช่น การเงิน การบัญชี การติดตามตรวจสอบบริการข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้มีกำลังความสามารถที่จะดูแลและในส่วนท้องถิ่นได้จริง ๆ
2. การพัฒนากระบวนการกลุ่มของชุมชน เช่น การสร้างให้เกิดสำนึกความเป็นเจ้าของ
3. เครื่องมือที่ช่วยทำให้กลไกท้องถิ่นพิจารณาโครงการ เช่น มีแผนยุทธศาสตร์ มี Tagetting Map มีตัวชี้วัดที่ท้องถิ่นกำหนดเอง

คุณจตุรงค์ บุญยรัตนสุทร

มีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกองทุน 2 เรื่อง

1. เรื่องเงิน เป็นเครื่องมือที่จะใช้สำหรับการเข้าไปช่วยเสริมกระบวนการพัฒนาในจำนวนและปริมาณที่เหมาะสม
2. กระบวนการต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือของผู้รับทุน

โดยภาพรวม บทบาทของกองทุนจะมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. กองทุนต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน บุคลากรมีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ มีกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง
2. สนับสนุนองค์กรชุมชน และร่วมกับภาคีต่างๆที่เกี่ยวข้อง บนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกัน
3. เชื่อมโยงเชิงนโยบาย หมายถึง การทำหน้าที่มากกว่าการให้ทุน เช่น เพิ่มการบริหารจัดการเสริมบทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ให้ส่งผลการเปลี่ยนแปลง

ผู้แทนกองทุนสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากถูกคาดหวังว่า กองทุนสิ่งแวดล้อมเป็นกองทุนเดียวที่ไม่ให้การสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ไม่ได้มองเรื่องการพัฒนาคนตามเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จริงๆแล้วเป็นเจตนารมณ์ของกฎหมายและนโยบายที่จะให้การสนับสนุนเงินในส่วนของการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงจัดสรรงบประมาณถึง 80% ให้กับส่วนนี้ ถ้าเทียบกับงบประมาณประจำปีให้กับโครงการทางด้านจิตสำนึก ประมาณร้อยละ 3-4 กองทุนสิ่งแวดล้อมให้ถึงร้อยละ 22 เพื่อสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่น โดยให้เงินแก่สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคทั้ง 12 แห่ง ในการเสริมสร้างขีดความสามารถของท้องถิ่นในการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดเพื่อรองรับนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ พรบ. การกระจายอำนาจและรัฐธรรมนูญ มีการศึกษา Model ที่เป็นผลรวมที่จะนำไปใช้ Applied กับทั่วประเทศให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการพัฒนาคนเพื่อให้มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางกระทรวงวิทยาศาสตร์มีแหล่งที่สำคัญอยู่ 2 แหล่ง คือ ที่เรียกว่าแผนของจังหวัด ซึ่งมี 4 แผนงานหลักเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาวิจัย การเฝ้าระวังป้องกัน การฟื้นฟูบำบัด และการสร้างจิตสำนึก หลังจากที่มีชุมชนมีความพร้อม กองทุนสิ่งแวดล้อมจะเป็นกลไกเสริมเท่านั้น โครงการในลักษณะ NGO หรือแม้แต่การให้เงินทุนกับหน่วยราชการต่างๆเป็นการให้การสนับสนุนในลักษณะ Bottom Up ทั้งสิ้น เพราะว่าทุกโครงการที่เสนอไปยังกองทุนสิ่งแวดล้อม ท้องถิ่นจะเป็นคนคิดและเสนอมายังกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เช่นการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียรวม กระทรวงฯ จะเปิดโอกาสให้เทศบาลหรือท้องถิ่นเป็นผู้เสนอ ซึ่งก่อนหน้านี้ภาครัฐจะเป็นผู้สร้างระบบต่างๆให้ท้องถิ่น

เจ้าหน้าที่จากกระทรวงมหาดไทย

รู้สึกจะมีปัญหาเรื่องเงินทุน คือ อยากจะให้ใช้ประโยชน์จากงบประมาณแผ่นดินมากกว่า เนื่องจากตอนนี้เรามีการกระจายเม็ดเงินลงไปเร็วมาก ภายในปี 2549 บอกไว้ว่าร้อยละ 35 ของรายได้ประเทศถึงแก่อำเภอลำดับแรก (ร้อยละ 35 กระจายลงสู่ระดับอำเภอ) กระจายลงไป ความสามารถของท้องถิ่นยังเป็นปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการเม็ดเงิน จึงมีหลักการว่าในท้องถิ่นต้องมีแผนงาน โครงการยุทธศาสตร์ 5 ปี เราเห็นว่า เช่น อบต. ต้องเป็นรูปแบบของประชาคมด้วย ต้องสะท้อนแผนงานโครงการต่างๆ ขึ้นมา

สรุปผลการสัมมนาและปิดประชุม: ดร. อุทัย ดุลยเกษม

สรุปผลการสัมมนา: ดร. อุทัย ดุลยเกษม

สิ่งที่ถอดสรุปออกมาจาก 5 องค์การ และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเกี่ยวกับกองทุนเพื่อพัฒนาชุมชน สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของกองทุน

1. เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนสามารถฟื้นฟู ส่งเสริม จัดการและใช้ประโยชน์จากกองทุนชุมชน
2. เพื่อสนับสนุนสมาชิกชุมชนในลักษณะสังคมสงเคราะห์

คำนิยามศัพท์

ชุมชน มีความหมายว่า เขตการปกครองของกระทรวงมหาดไทย เช่น ตำบล หมู่บ้าน

ทุนชุมชน ความหมายคือ ในทุกชุมชนจะมีทุนอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบนิเวศน์ เช่น พื้นดิน ป่า ฝืนน้ำ ทุนทางด้านสังคม วัฒนธรรม ทุนด้านสติปัญญา ทุนด้านการเงิน

การนำทุนเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต้องดูศักยภาพของชุมชน คือ สมาชิกชุมชนและศักยภาพของแต่ละชุมชนไม่เหมือนกัน ควรมีทุนเดิมแค่ไหน เมื่อทุนดังกล่าวเริ่มหมดลง แหล่งทุนส่วนใหญ่จึงมุ่งไปสู่กองทุนของรัฐ แต่ต้องดึงเงินจากภาคธุรกิจเข้ามาใส่กองทุนด้วย เพราะเป็นผู้ใช้สมบัติสาธารณะมาก เป็นต้น

รูปแบบของการสนับสนุน รูปแบบคือ การให้เปล่า การให้ยืม และทุนหมุนเวียน

การบริหารจัดการ ควรให้มีภาคีที่เกี่ยวข้อง ให้มีการจัดการแบบมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบ (Accountability) กระจายความรับผิดชอบ ไม่ควรอยู่แต่ในส่วนกลาง ไม่ควรให้เป็นราชการมากเกินไป และควรจะทำ Networking เครือข่ายกับกองทุนอื่น ควรจะมีการประสานมากกว่าที่จะทำซ้ำ

การพิจารณาให้ทุน ไม่ควรจะมีมาตรฐานเดียว เพราะปัญหาแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน

การติดตามประเมินผล ควรจะมีทั้งภายในและภายนอก และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมด้วย

ลักษณะกองทุน ควรมีลักษณะต่อเนื่องยืนยาวพอสมควร

วิสัยทัศน์ กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ควรจะเป็นไปตามเครื่องมือในลักษณะนวัตกรรม ไม่ใช่ตั้งกองทุนขึ้นมาเพื่อเพิ่มเม็ดเงิน ต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาประเทศชาติในลักษณะที่เป็นประชาคมมากกว่าที่มุ่งให้รัฐดำเนินการอย่างเดียว

ข้อพิจารณาของกองทุนต่างๆที่มีอยู่กว่า 100 กองทุน คือ กองทุนอาจจะรวมกัน จัด Grouping ว่ากองทุนทั้งหลายรวมกันได้ไหม อันไหนอยู่โดดเดี่ยวก็ให้อยู่ไป แต่ว่าทั้งสองแบบควรขยายขอบเขตการให้ทุนสนับสนุนที่ครอบคลุมการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกแต่ละชุมชนในภาพรวมเข้ามาด้วย ไม่ใช่มุ่งไปในทางการสร้างภาพอย่างเดียว

อาจารย์บัณฑิต อ่อนคำ: กล่าวสรุปและปิดการประชุม

คุณในแง่การวิเคราะห์ที่ออกไปจากกรอบของนักวิจัยและพัฒนาจากกรณีศึกษา ซึ่งได้กรอบอะไรหลายๆอย่าง รวมทั้งบริบทและแนวความคิดต่างๆคิดว่านักวิจัยจะนำไปปรับปรุงการเขียนรายงานสุดท้ายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและส่งให้ สกว. ต่อไป แต่ในกรณีศึกษาแต่ละองค์การจะต้องให้องค์กรที่ศึกษาชุมชนเพื่อปรับปรุงให้ถูกต้อง

ในนามของคณะวิจัย ขอขอบคุณทุกท่านที่ช่วยให้คิดรอบคอบขึ้นกว่าเดิมและผลคงจะเป็นประโยชน์ ซึ่งได้จากการพูดคุยเชิงนโยบาย เชิงวิชาการ และจากผู้นำชุมชน รวมทั้งการบริหารด้วย แม้ว่าตอนแรกจะเน้นการบริหาร ในที่สุดก็โยงไปทั้งหมด

ขอขอบคุณมากและขอปิดการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ
โครงการระบบและกลไกการบริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนา
วันที่ 8 ธันวาคม 2543 ห้องประชุม 305 อาคารศศปัฐศาลา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อ-สกุล	หน่วยงาน
1. คร.สีลาภรณ์ บัวสาย	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. คุณไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
3. คุณสิน ลีอ้วน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
4. คุณพรณทิพย์ เพชรมาก	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
5. นายแก้ว กันทวงศ์	ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
6. นายสุนทร วงศ์จอมพร	ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
7. คุณสมภพ พร้อมพ้อชื่นบุญ	มูลนิธิชุมชนเมือง
8. รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. บาทหลวงวิชาญ กิจเจริญ	สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
10. คุณเสาวนิจ รัตนวิจิตร	สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
11. คุณกุลชีพ วรพงษ์	สถาบันพัฒนาการเมือง
12. นริลักษณ์ ปัทมทัตต์	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์
13. อาจารย์รศยา จันทรเทียร	มูลนิธิสืบนาเคเสถียร
14. คุณอรจิตร บำรุงสกุลสวัสดิ์	กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม
15. คุณนฤมล ลิ้ม	มูลนิธิวิเทศพัฒนา
16. คุณเชษฐา มั่นคง	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.)
17. คุณกนกวรรณ ระลึก	มูลนิธิดวงประทีป
18. คุณปราณี เกลียววิวัฒน์	มูลนิธิผู้หญิง
19. คุณช่อทิพย์ ชัยชาญ	มูลนิธิผู้หญิง
20. คุณวีระชัย ถิระฉันทชาติ	มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ
21. คุณเรวดี นินภานุวัฒน์	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
22. คุณสินี จักรธรานนท์	องค์กรโอซาก้า
23. คุณฉวีวรรณ ภูวสิทธิราช	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
24. คุณวรรณา แก้วชาติ	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
25. คุณปริดา ชัยเชื้อ	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย
26. คุณวัลลภ พริ้งพวงย์	สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง
27. คุณทวีป บุตรโพธิ์	กองพัฒนาสังคม กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
28. คุณบัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ	มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์
29. คุณสุรพล มุลดา	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
30. คุณสุรชัย รักษาชาติ	สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
31. คุณสุวรรณา จันทรไพฑูรย์	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
32. คุณวรรณา มุลคำ	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

33. คุณธีรพัฒน์ คำนวนทิพย์	สำนักงานกองทุนสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
34. คุณวาสนา ปิ่นโนร์	สพอท
35. คุณไกร คำวิพัฒน์โชติ	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
36. นายสันติภาพ จินดาแสง	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
37. คุณสุชาติ ศิริวัฒน์	สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
38. นายวิชัย รูปทำดี	คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
39. คุณวุฒิพันธ์ สถิตย์ถาวร	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
40. คุณศรีวัฒนา ธีระเผ่าพงษ์	สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
41. คุณมานพ ผิวเกลี้ยง	ศูนย์สังคมพัฒนากรุงเทพฯ
42. Dulcey Sirepkins	University of Michigan
43. แพทย์หญิงอรพรรณ เมธาคิลกกุล	สำนักงานอชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ร.พ.ราชวิถี
44. คร.อุทัย คลยเกษม	ที่ปรึกษาโครงการ
45. ผศ.บัณฑิต อ่อนคำ	ที่ปรึกษาโครงการ
46. รศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์	หัวหน้าโครงการ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ
47. อาจารย์จตุรงค์ บุญญะรัตนสุนทร	นักวิจัย
48. คุณเบญจมาศ ศิริภัทร	นักวิจัย
49. คุณนาถฤดี นาครวาจา	นักวิจัย
50. คุณสังคม คุณคณากรสกุล	นักวิจัย
51. คุณนาถฤดี นาครวาจา	นักวิจัย
52. นายประภาส แสนสิงห์	นักวิจัย